

ŽIVLJENJE IN SVET

Štev. 3

Ljubljana, dne 18. januarja 1929

Leto III.

Strah pred satanom

Velike duševne epidemije v prejšnjih stoletjih

Verniki in satan

Človek naših dni si ne more zamisliti, kakor strahoten je bil nekoč satan v človeški domišljiji. Če prelistavamo stare knjige in zapiske, naletimo vse

teva nalič epidemiji, ki za njo ni zdravila: bli so časi, ko so šle take duševne epidemije širom Evrope in povzročale z ene strani težke živčne in duševne bolezni, z druge strani pa pokolje, umore, požige in druge strahote,

ČAROVNICA V PODOBI MAČKE SESA DOJENČKU KRI

po mo primerov uprav blaznega strahu pred peklenščkom, ki se prikazuje ljudem v nairazličnejših podobah. A strah ne stiška samo posameznega grešnika za srce. Celih množic se lo-

Za vsemi grozotami je stal satan — izmišljeno, bajeslovno bitje, ki preži na grešne duše in nenehoma neti zlo na svetu. V hudih časih, ko so ljudje trepetali pred kugo, vojnimi pohodi in

lakoto, ko so bičali njih domišljijo neumljivi dogodki, se je satan — in učené ljudje so se resno prepicali, koliko teh nestvorov premore pekel — izobilčil v ostudno pošast, ki je neusmiljeno mučila domišljijo ubogega človeka. Pred to epidemijo ni bil nihče varen; ne samo globoko v srednjem veku, ko je bila izobrazba omejena na neznatno število menihov, marveč celo v 16. in 17. stoletju, ko se je prebujala stara antična kultura, so se mnogi učené ljudje bavili s problemom satana, z njegovim vplivom na ljudi, trepetajoč pred njim, ki so ga sami videvali v vročinskih prividih (halucinacijah). Med preprostim ljudstvom je bila vera v satana razširjena toliko kot vera v Boga; često je prva celo zasenčila drugo. Boga so »videli« le redki izvoljenci, dočim se je satan »prikazoval« tudi najrevnejšemu človeku, vsemu obteženemu z butaro grehov; odtod njegova večja popularnost. Sploh se zdi, da se je videl satan bližji človeku nego Stvarnik, ki je bil toli ravnodušen nasproti človeškemu trpljenju. Zato se je domišljija, ki je že sama po sebi nagnjena k zlu, rajši bavila s peklenščkom; kult tega rogatega bitja je poprijel ponekod verske oblike in se je morala duhovščina sila truditi, da je zatrla zablodo. A strahu pred njim, ki se je drznil klubovati samemu Bogu in ki je bil sejalec vsega zla ter tajen prijatelj čarovnic in brezbožnih učenjakov, ni mogel zatreti noben kristjan. Če danes pomislimo, koliko človeških solza in krvi je bilo prelitih zbog tega, nas prime groza.

Prva kuga satanizma

Epidemično se je širil ta strah zlasti po velikih vojnah, ko so bili ljudje telesno najbolj izčrpani, duševno pa najbolj razdraženi. Zdelo se jim je, da so njihovih nevolj in nesreč krive čarovnice, ki so zveste dekletke pekla in njegovih gospodarjev. Še niso vetrovi raznesli grmade, ki so na nji cerkveni očetje v »božjem imenu« in v korist angleške politike sežgali mlado, junaško Francozinjo Ivano d'Arc, »deklo satanovo«, kar odkrijejo v bližini Lausanne taino zbrališče pristašev satanovega kulta. Članom te zveze so pripisali mnoga slaba dejanja: trdi se celo, da so gojili ljudožerstvo. Pravih dokazov za to ni bilo; prav verjetno je, da so si nasprotniki te strahote iz-

mislili, da bi bili ponagajali satanu, ki so se ga sami bali. Prokurator je odredil sirovo preganjanje. Zaprti so več sto oseb. Med osumljenci so bili tudi ljudje, ki so pritrjevali stavljenim jim vprašanjem o stikih s satanom, samo da so se bili izognili torturam, zlasti lomljenju kosti na kolesu, s katerim so mučili one, ki so trdovratno tajili.

To je bilo l. 1436. Raziskavanje navedenega slučaja je dvignilo vzlic temu, da ni bilo časnikov in drugih sredstev za širjenje vesti, po vsej Evropi velik hrup. Od ust do ust je šla vest, da so ljudje tam in tam redno občevali s satanom. Cerkveni krogi so vest samo potrjevali, zakaj krivci so bili obsojeni in so mnogi poginili pod krvnikovo roko. To je napolnilo pravične in nepravične, grešne in krepostne ljudi z nezasljnim strahom. Kmalu na to se je pojavila v Flandriji prava epidemija strahu pred satanom. Pošteno in verno živeči so kar čez noč občutili, da so zašli v satanovo oblast. Ta fiksna ideja, ki se je prenašala od človeka do človeka, se je zagrizla s tolikšno silo v domišljijo, da so ljudje iskali zdravila kakor v težki bolezni. L. 1484. je izdal papež Inocent VIII. bulo, v kateri govori že o mnogih epidemijah, n. pr. v Kelmorajnu, v Monaguciji, na Solnograškem in drugod. V raznih mestih so se vršile pridige in neke vrste shodi o tem vprašanju in učené patri so dajali ljudem nasvete, kako naj se varujejo pred srečanjem s hudičem.

Hudobec ne miruje

A peklenšček se je že tako trdno zariil v ljudsko domišljijo, da se ni dal ugnati ne z molitvami in ne z blagoslovi. V vsej Evropi so bili čedalje pogostejši pojavi množestvenih halucinacij. L. 1491 je nastala v samostanski ženski šoli v Cambraiju nezasljšana anika. Deklicam se je prikazal sam satan. Napol oblečene so poskakale čez samostansko zidovje in se vreče razbežale po okolici. Od groze so splezale na drevesa in na strehe; skakale so boljše od najsretnjših akrobatov. Nekatere so večče posnemale meketanje koz in lajanje psov. Druge so imele govoriti grški in latinski ter prerokovati bodočnost. Ko so jih pomirili, so vse pripovedovale, da je satana pripeljala v samostan Jan'na Pothière, ki je bila izmed nun najlepša ženska, Janino so

takoj zaprlj in jo jeli mučiti. Pod pritiskom strašne torture je priznala, da je imela 434 sestankov s hudičem. Umrla je v ječi v Cambraiju.

Leto dni pozneje je bilo v navarskem kraljestvu, na trgu mesta Estella, javno do krvi pretepenih sto in petdeset žensk. Vse so priznale, da so imele ljubezensko razmerje s hudičem, ki jim je prihajal ob sobotah na obiske v podobi črnega kozla.

Slabše se je godilo čarovnicam v Saragosi: le-te so po trpinčenju sežgali na grmadi.

Drugačne pojave srečujemo ob istem času v Lombardiji. Italijanske čarovnice označuje vera v možnost, da se izpremene v živali. Te ženske so poznale čarobno formulo, po kateri so se pretvorile v mačke, da se lažje vtihotapijo v tuje prostore. Tu so zavdajale neljubim ljudem in sesale dojenčkom kri. Matere so zjutraj odkrivala na telesih svojih malčkov sledove mačjih zob. Krivda teh čarovnic je bila često uradno ugotovljena: dognali so jo po svetni in cerkvenj sodniki.

L. 1521. se je pojavil med ljudstvom v jurajskih gorah hudobec z novimi izkušnjavami. Njegovi zavezniki so se pretvarjali v volkove, ki so napadali človeška selišča. Gorci so imeli hude muke, prirejali so procesije in ekspedicije ter so sami lovili sumljive osebe. Ohranile so se nam listine o teh procesih. Iz njih posnemamo, kako hudo je nekatere ljudi prijela ta duševna epidemija. Brez trpinčenja so priznali, da so uživali žensko in otroško meso. Oblasti so odredile natančno preiskavo, vendar pa v zlic zatrdilom obdolženecv niso nikjer našli kosti njihovih žrtev. Bila je samo domišljija. Kljub temu so v Poligri sežgali na grmadi dva volkodlaka: Petra Burgota in Miuaela Verdunga.

Sredi 16. stoletja se je razširila strašna epidemija živčnih bolezni. Nje žrtev so postale zapovrstjo nune velikih samostanov na Nizozemskem, Brandenburškem v renskih provinciah in v Italiji. Prvi pojavi so jeli nastopati po navadi v korizmi, kar si lahko razlagamo z dolgotrajnim in težkim postom, ki je oslabil organizem. Nune so se predramile iz spanja in zbežale na hodnik, kričeč, da jih nevidna roka ščegeče po podplatih. Niso mogle mirno stati: venomer so prestopale z noge na nogo ali pa padale na

tla in se vile v silovitih krčih. Nekatere je prijel nezadržljiv smeh; skakale so vse do stropa in padale nezavestne. Bile so tudi take, ki so se povzpele na okna in se spustile navzdol, ne da bi se jim bilo kaj zgodilo. To se je ponavljalo dokaj često skozi štiri leta. Potem so postajali pojavi čedalje redkejši in napadi so trajali le nekaj minut, dokler niso izginili.

Tudi to so pripisovali satanu. Nesreča je hotela, da so osumili neko starko iz okolice, ki so jo brž zaprlj in podvrgli torturi, vendar ni vzdržala natezanja na kolesu in je med trpinčenjem izdihnila.

Podobnih pojavov je bilo čedalje več. V ženski samostanski šoli v Kintorpu blizu Strasbourga so gojenke — po večini same plemiške hčere — dobivale sila krčevite napade. Ko je le ena izmed njih občutila v svoji celici znake bližajočega se napada, so druge v ostalih celicah postale nemirne in so prav tako skočile pokonci. Kadar so bili napadi težki, so se dekleta zvila v klobčič, se praskala po obrazu in očeh, grizla druga drugo in si pulila lasje. Gorje moškemu, ki bi bil prišel v njihovo bližino. Nekatere posvečene neprevidneže so tako izgrizle z zobmi, da so morali dolgo lečiti svoje rane. Pri preiskavi niso gojenke nikdar izdale začetnice, vse pa so tožile, da jih je nekaj ščegetalo po podplatih.

Kmalu nato se je epidemija prenesla v bližnje mesto in odtod v Strasbourg. Neki prošt je pozval ljudi, ki so čutili ščegetanje po podplatih, v svoje stanovanje in jih ondi podučeval, kako bi se z molitvami in križanjem iznebili peklenščka. Gostje pa so nenadoma dobili napad in so zajezdili stolce kakor blazneži, meketajoč in lajajoč, da je prošta prijemala groza.

Hudičeva ljubica

V Sabandiji se je l. 1574. neka meščanka iz boljšee hiše javno obtožila pred cerkvijo, da je čarovnica. Ženo so takoj zaprlj in postavili pred sodišče.

Njene izpovedi so bile take, da so sodnikom in pričam vstajali lasje pokonci. Priznala je, da že dolgo vrsto let služi hudiču. Seznanila se je s peklenskim poglavarjem tako-le: Nekega večera je šla čez travnik svojega brata, kar li priteče nasproti rdeča lisica. Žival je izpregovorila s človeškim jezikom in povedala, da je hudič Mor-

guet. Obljubil je, da bo imela večno dovolj denarja in obleke, če poklekne pred njim in ga poljubi na rep.

Ženica se je sila prestrašila hudičevega glasu in doka; časa ni prišla do

sape. Slednjič je občutila v sebi žensko in ni trajalo dolgo, pa je izpolnila hudičevo željo. Satan ji je izpulil las iz glave in dal neko palčico, s katero je lahko dosegla vse, kar je hotela. Posilimal je redno zahajala na vrh neke gore, kjer so se zbirale čaravnice. Semkaj je prihajal papa Morguet. Z njo sta letala na goro tudi njen mož in hčerka ter nekateri sorodniki. Pri nadaljnjem zasliševanju je izdala vsa imena, le-ti so izdali nova imena in tako je dobil proces nesluten obseg.

Iz tega kraja je takrat pisal neki pisar svojemu prijatelju:

»V Sabandij in v okoliških krajih je toliko čaravnic, da je vse mesto z bližnjimi vasi vred pod njihovo oblastjo; pošten človek ni nikdar siguran, s kom ima opraviti.«

Dasi je (za nas) jasno, da gre za slučni blazni ženske in za psihozo množice, ki je živela v slabih razmerah in v večnem strahu pred satanom, so modri sodniki obsodili na grmado to žensko in še leno število drugih oseb.

Nadaljnje halucinacije množic

L. 1582. je bilo za starodavno mesto Avignon sila nesrečno. Prebivalstvo

je živelo v strašni bedi: kruh iz sena je bil edin na mizi. Jele so nastopati halucinacije množic. Ljudje so videli, da so naskakovale mesto cele legije hudičev; nastala je nepopisna zmeda. Vse mesto se je zateklo v cerkve, išoč varstva pred peklenko vojsko.

Podobno, a še huiše je bilo nekako ob istem času na Lotrinškem. Tudi tu so se nešteti ljudje sami obtoževali zvez s hudiči. Brez trpinčenja so izpovedovali najbolj fantastične podrobnosti o sestankih s hudičevcem. Ko so nekatere postavili na grmado, so vriskali od veselja češ ozenj bo očistil njihove po satanu oskrunitene duše. Drugi so, ne čakaje obsodbo, poskakali z oken, se ohesili ali si prerezali grlo, da bi se čim preje — kot so verovali — odkrižali hudičevih zank.

Tudi tu gre za psihozo množice.

Časi, v katerih so bili možni taki in podobni potavi, so bili strašni. Strah pred vsemogóčnim satanom je rodil grozne pojave. Ljudje ki so si domišljali, da jih je obsedel hudič, so v skupinah hodili po vaseh in mestih in tako divje rjovel, da so jim prihajale pene na usta. Ob pogledu na nje se je

losteval tudi drugih blazen strah. Tako so se duševne zablode širile prav kakor kužne bolezni. Ljudje, ki so bili še včeraj mirni in normalni, so danes ostavili hišo in rodbino in se pridružili procesiji rivoječih satanovih mučencev. Vsi ti so bili izgnani. Ali so se sami pokončali ali na so jih obsodili praznoverni sodniki na grmado, verujoč slepo vsem izpovedim njihove blazne domišljije.

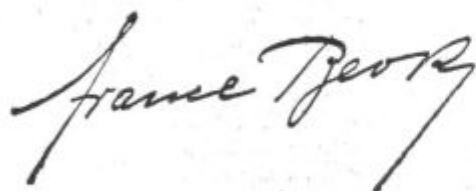
Rivoječi obsedenci so v nekaterih pokrajinah plesali posebne plesе, ki so delovali na druge z neodoljivo sugestivno silo. Še dandanašnji se vrše v Luksemburgu tradicionalni plesi, ki spominjajo na to duševno epidemijo.

Lahko bi izpolnili debele knjige s pripovedovanjem o teh duševnih epidemijah. Naj omenimo samo še eno nastrašnejših, ki se je pojavila v okolici Bayonne in Saint Jean de Luz na Francoskem. Ondotni prebivalci, Baski po plemenu, slove še danes kot neukrotljivo, silno temperamentno ljudstvo. Ondi se je pojavila v 17. stoletju težka živčna bolezen in se razširila na 27 župnij. Podivjani obsedenci so prihajali v skupinah vse do mesta

Bordeaux, kjer jim je moralo vojaštvo zabraniti vhod. Oblasti so jih naposled vendarle ukrotile. Preiskava je dognala da so te psihoze nastale po krivdi nekaterih verskih blaznežev, ki so videli hudča v podobi črnega kozla. Nenadoma se je vedno več ljudi obtožilo, da ohčujejo s hudičem. Pripovedovali so, da jim je hudopec velel, naj si prirejajo opojne pijače iz otroške krvi. Halucinacije so bile tako silne da so mnogi še med razpravo glasno klicali B-čebuba, roteč ga, da jim pride na pomoč. Ko so nekaterim lomili kosti, so v ekstazi prepevali pesmi; zhudivši se iz nezavesti, so pripovedovali da niso čutili bolečin. Posebno so čislali žabe, ki so se jim videle hudičeve živalice in čijih mast je veliko zalegla.

Zopet so vzplamtele grmade, toda mnogi ljudje so pobegnili v Pireneje in ondi nadaljevali kult satana.

Skratka: bili so časi, ko je bil satan v človeški domišljiji tako živ, resničen in povsod pričujoč, da so ljudje iz samega strahu pred njim počenjali zločine, da bi se mu prikupili. Satan je bil močnejši od Boga.

Povest o graščaku, ki se je v past ujel

I. DEL.

Gospod Merlin Riterberški je živel v času, ko ni bila še odkrita Amerika, na gradu enakega imena v Brdih, ki ga danes ni več in je stal, tako trdijo zgodovinarji, med Višnjevikom in Foiano na primerj višini. Svoje pristave je imel v Senožeah in v Višnjeviku, le Foiane se je izogibal ker se zaradi neke pravde ni prijazno gledal z ondoinimi gospodi. Če bi pregledovali podobe Merlinovih prednikov, bi po njih visokih postavah in zajetnih trebitih lahko sklenali na njegovo postavnost. Vendar pa mu je mati dala ob rojstvu z imenom graščaka le slabotno telesce. Ne prvega ne drugega mati Merlin ni zakrivil kakor tudi tega ne, da le rad pihal nestinjam iz gradu in se valjal z briskimi otroci v blatu. To njegovo

nagnenje, ki ga je baje imel v krvi, je dajalo povod za razne govorce. Še dobro da je bil oče dovolj zgodaj umrl, sicer bi bili nastali za materino čast hudi boji.

Mati se je trudila, da bi naredila iz sina vrednega potomca svojega rodu. V treh letkih mu je dopovedovala kaj se spodobi Merlin spočetka ni maral zato debelo je gledal in močn obleko. Ko je toliko zrastlel, da je lahko pretenel prvega blažena, bi mu ni zdošči na široko izognil, le nekoliko zrastlel njegova zavest. S'ednjšč mu je mati umrla. Tako se je zgodilo da je postal bogat a sam ni vedel kako in zakaj.

Materina smrt in bogastvo sta mu baš prav prišla. Dasi je bil močan in suh, je po dedih podedoval neizmerno

žejo, ki jo je zalival vse dni. Mati ga je nagovarjala, naj ne pije, a ker je že prestal viteški udarec, bi bil rad videl, da bi ne imel varuha. Posebno zato ne, ker mu je od igranja z briskimi otroci ostalo tako nagnenje do briskih deklet, da ga ni mogel krotiti. Sicer pa so pravili Brici, da njegovo očetje v tem oziru niso bili nič slabši.

Po materini smrti je glede pijače in deklet prekosil vse svoje prednike, ki so ga z zabuhlimi obrazi zavidljivo gledali raz stene kot da ga hočejo požreti. Gospod iz Fojane, ki se takrat še ni prepiral z njim, je ob nekem obisku s strahom pogledal pod mizo, da bi videl, kam izliva riterberšk; gospod toliko vina. Kaj je videl, tega nikoli nikomur ni povedal, bil je preveč pijan.

Kar se žensk tiče, so pripovedovali, da je kljub svojemu blagorodju odnesel nekajkrat bolan hrbet iz Višnjevika in Biljane. Kar ga je najholi jezilo, je bilo, da ni vedel, kdo ga je natepel in se ni vedel nad kom maščevati. Ko je neke noči odnesel od enega izmed podložnikov iz Senožeč krvavo butico, je bil skrajni čas, da se oženi. To mu je svetoval tudi eden izmed sorodnikov iz Krmina: ta mu je tudi izbral nevesto.

Nevesti je bilo ime Luitgarda; bila je večja, starejša in modrejša nego on. Tri mesece je bil njen jetnik, niti za toliko ga ni izpustila iz grada, da bi se bil nadihal svežega zraka. Brici so govorili, da je Merlin postal puščavnik, bili so veseli, v Biljani so pripravili pravcato veselico, na katero so povabili tudi svojega vikaria. Med veselico je v ženini odsotnosti Merlin ušel iz grada, pridrl v Biljano, se opil, imel fantom dekleta iz rok in se sploh vedel kot človek, ki mora plačati za tri mesece prestane nokore. Brici so si že nomežikovali, da bi ga nabili, ko se je prikazala na konju Luitgarda in... no, Brici so še dolgo potem pripovedovali, da niso nikoli videli, da bi katera Brika tako otenela svojega moža in ga vlekla domov.

Ta zakonska idila se ni nadaljevala v tako strogem pravcu. Kadar je graščakinja šla z doma v Krmin ali v Gorico, se je njen Merlin smel naniti Luitgarda, je sicer to izvedela, a je zatisnila eno oko. Zakonsko zvestoba je imela strožje vmešavanja v druge ženske mu ni odustila. To so dekleta dobro vedela. Če se jim je pri delu na graških njivah in vinogradih graščak preveč la-

skal, so znale tako zavreščati, da so jih slišale vsaj grajske mojškre, če ne Luitgarda sama.

Merlin radi tega Bricev ni rad imel, pritisnil jih je, kjer jih je mogel, dasi nagnenja do Brik tudi zanaprej ni mogel zatajiti. V Biljano ga je bilo sram hoditi zaradi sramote, ki mu jo je naredila žena na javni veselici. V Fojano ni maral zbog prepira z ondotnim graščakom. V Senožečah je živel taisti podložnik, ki mu je naredil krvavo butico, zato mu je gorelo za ušesi, če je moral iti mimo.

Ta podložnik je bil Tevže; njegova žena, zaradi katere se ni bal čehnit graščaka po glavi, mu je bila že umrla. Hči Tonca je imela osemnaest let; bila je lepa, imela je rada očeta, še rajši je imela dva potepuha, ki sta včasih potrkala na njeno okno, a ni vedela, katerega naj vzljubi. Potepuha sta bila z Dobrovega doma, eden se je imenoval Kljukec, a drugi Burkež, obe imeni pa sta bili izmišljeni. Oče je pravil, da sta tatiča. Hči tega ni verjela, ker bi se bila rada omožila. Oče jo je imel rad, a ne rajši nego kravo, ki je bila tako opitana kot nobena druga v vasi Detali so, da jo pase pretesno ob grofovih travnikih in njivah. Iz tega razloga se je Tevže baš tako ogibal Merlina kot on njega.

Ker ga ni maral srečati, ga je srečal Merlin, je imel v Višnjeviku pristavo in na pristavi vdanega hlapca, ki ga ni izdala ženi kot mojškre. Kadar Luitgarde ni bilo doma, se je narotil na pijačo sam, vsakokrat se je vračal pozno domov. Tevže pa je imel v bližini gradu prijatelja, ki mu je dal nitič, kadarkoli je prišel k niemu in je bil baš pri volji.

Tako se je zgodilo, da sta se neke noči ob luninem svitu in ob kvakanju žab vračala oha viteza zelo pozno domov, ob takem času in po takih poteh, da sta morala nateleti drug na drugega. Dve mahadranči sonci sta se bližala s plavajočimi rokami dvoje jezikov, je neutrudno govorilo besede brez zveze in z muko izražalo zmešane misli.

Nenadoma sta se sonci prebudili iz pijanih sanj, ustavili sta se. Tevže je zaklical: »S poti! Ali ne vidiš, da je še zame preozka?»

»Kaj?« je momljal graščak in zbiral trudne misli.

»Ti pa nisi — iz naše vasi...« je silil Tevže s pogledom v senco, da bi jo prepoznal. »Kie pa si se ga natrkal?»

»A, a?« je zija! Merlin in hotel dvigniti palico, a je ni mogel, da ne bi padel.

»S poti pravim! Poho-dim te!«

»Boš tihol!... Boš šel!... Hop!...«

Grašček se je zagnal v Tevžeta; toliko, da se nista prevrnila, ostala sta na nogah. Tevžetu je padel klobuk na tla.

»Vidiš,« se je hudimal Tevže. »Pravil sem ti. Zdaj mi pa klobuk poberi...«

Merlin je stal v senci in ni vsega razumel. Le zdaj zdaj mu je zablišnila zavest, a mu je znova ugasnila. V teh bliskih zavesti se mu je zdelo, da vidi znani obraz podložnika v luninem svitu pred seboj. To ga je razburilo, da je zaklel po latinsko.

Ta kletvica je Tevžetu mahoma razjasnila razum. »Ta ne more biti drugi,« si je misli. »kot vikar ali graščak Ker vikar ne pije, je gotovo graščak. Vrag mi ga je privedel pred nos.«

Objel ga je strah ob enem mu je bilo prijetno, da sta se srečala v enakem položaju. Hotel je zgrabiti za klobuk: »Milostni gospod...« a se je zavedel, da klobuka nima. »Milostni gospod,« je zajecjal. »vi ste...«

Grašček je zarentačil skozi blisk zavesti in mu dal dva nepoprijemka.

»Milostni gospod ne bodite hudi! Saj bom sam pohra' klobuk...«

In se je trudil pred graščakom, da bi se upognil ni se mogel.

»Kako se upaš biti tako pijan?« je zagodrnjal Merlin.

»Pijan?« se je smehljaj Tevže, ki je dobil nekaj poguma. »Saj nisem bolj pijan kot vaša gnada.«

»Jaz?« je dejal graščak in se v navalu pijanske jeze navalil na Tevžeta. To pot se mu je posrečilo. Oba sta se zvalila na tla. Čez nekaj trenutkov sta sedela za korak drug od drugega. Poizkušala sta se dvigniti, a se nista mogla. Bila sta pretežka. To je graščaka tako razlezilo, da je začel mlatiti Tevžeta s palico.

Ta mu je palico vzel in mu je ni hotel vrniti. To je razvezilo graščaka le še bolj pihal je in se penil.

»Ali mi hoš dal palico?«

»Bom če me ne bo tenla vaša gnada.« je odgovoril Tevže.

»Dvigni me! Kaj misliš, da bom tu ležal.«

»Sai sam ne morem vstati,« je javkal podložnik.

»Čemu si me pahnil? Jutri ti pokazem!«

»Saj se je vaša gnada zaletela vame...«

Čuk se je oglašal v grmovju, mesec je zašel za drevesa, v mlakah so vpile žabe. Iz tal je dihajl mraz, prehajal v telesu in polagoma treznil oba možaka.

»Kje pa si se tako napil?« je vprašal slednjič graščak.

»Ali ne smem biti pijan, vaša gnada?« se je Tevže izognil odgovoru. »Bog ga je dal, vrag naj ga vzame, ne? Ne, palice pa ne dam, da me bo potem tepla vaša gnada...«

»Ti bi ne smel biti pijan, če sem jaz pijan,« je gonil Merlin svojo. »Ali si slišal?«

»Zakaj ne, vaša gnada? Ali ga ni Bog za vse dal?«

»Zato ne,« je odgovoril grof, »da bi mi pomagal na noge. Daj mi palico!«

»Ne dam!« je dejal Tevže odločno in si sam pomagal na noge. Šlo je. Ko je stal in se opiral na graščakovo palico, je ta skoraj zhesnel. Tevže mu je ponudil roko in palico in ga poizkusil dvigniti. Merlin se je oprl sprva na vse štiri, nolanoma je s pomočjo Tevžeta premagal svojo težo in stal na nogah. Jedva je stal, je že zamahnil s palico po možu; ta je na to čakal in se umaknil.

»Tega pa ne!« se je režal.

»Boš šel sem!«

»Nak! Ne grem!«

»Pridem,« je odgovoril Tevže zvit, »če se bo zgodilo tisto, kar si jaz želim.«

Tudi graščak se je naredil zvitega in je dejal: »Naj ho! Kaj pa hočeš? Krva-vo zadnjico ali pijače?«

»Pijače,« je odvrnil Tevže, »ne palice. Če mi daste piti bom tiho in ne bom privedoval da sem se srečal z vašo gnado...«

Grašček bi ga bil udaril, a ga ni dosegel. Slednjič je pristal na to da bosta pila za stavo kdo več popije.

»Kaj ti bom dal, če stavo izgubim?« je vprašal Merlin.

»Sod vina,« je bleknil Tevže.

»In ti meni pitano kravo!« je pribil graščak.

»Glej ga, ve zanjo!« je pomislil Tevže. »Bog ve, če mu niso tudi povedali, da nasem ob njegovi nji!« Iz hojazni je pristal. V tolažbo si je mislil: »Sai te bom! Iz dveh takih graščakov bi Bog ustvaril edva enega Tevžaka.«

»Boš pihal kmetavz!« se je graščak zadovoljno smehljaj pred se in krevsal proti gradu, ki je med črnimi smrekami

ves sijal v mesečini...

Tevže ni snedel besede. Oblekel se je praznično in se je oprezovaje prikazal na gradu. Povedali so mu, da je dejal graščak, naj pride na pristavo v Višnjevik, kjer ga čaka njegova gnada.

Mož je bil nekoliko zaskrbljen, mislil je, da je morda kaka zvijača, a je vendar šel. Ko je ugledal graščaka med majolikami, je spoznal, da je na varnem. Še smejal se mu je in mu je takoj natočil do vrha.

»Tu imate kakor v malih nebesih, vaša gnada,« je spregovoril Tevže.

»Mhm!«

Graščak ni govoril mnogo; sedel je naslonjen na stolu, nogi sta štrleli vsak sebi, da mu ni delala nadleže širina trebuha, ki jo je Tevže premeril in jo primerjal s svojo. To ogledovanje je bilo zadovoljivo, za kar se je nasmehnil in začel piti. Graščak je dvignil majoliko, jo nekoliko pridržal pri ustih, nato si je obliznil brke. Majolika je bila prazna.

Tevže te umetnosti ni zmozel. Dvakrat ali trikrat se je moral oddahnuti, zajeti sape, sicer mu je vino sililo skozi nos. Parkrat se mu je zdelo celo greh, če kdo na tak način zlija vino vase kakor ta človek. Slednjič se je tolažil, da se bo že utrudil; vselej pa, kadar je z Merlinom vred postavil prazen vrč na mizo, ga je obliil mrzel pot.

»Veste,« je hotel pripovedovati, »nekdo sem popil petdeset bokalov... v tako kratkem času...«

Merlin je zamahnil z roko.

»Ali ima krava kaj mleka?« je vprašal.

»Dva meseca po teletu je,« mu je odgovoril Tevže. In si je mislil: »Misli, da ima mojo kravbo že v žepu, zato izprašuje.«

»Pravijo, da je debela. S čim jo krmiš?«

»Vse ve, od vraca je,« si je mislil. Nato je odgovoril: »Vse žre kar ti pride pod zobe.« Razpredal je dalje misli: »Čakaj zdaj te jaz ugriznem.« Vprašal za je: »Kateri sodec vina je pripravljen z mano?«

»Tisti ki si ga boš sam izbral,« je odvrnil graščak mirno.

»Nisi svest zmage,« se je oddahnil Tevže, no novi majoliki in še vračal: »Kako hova vedela, kdo je prvi omagal?«

»Ta ki ne omaga, naj izpuli drugemu šop las nad senci.«

Tevžeta je zaskolelo.

»Pti!« ga je preganjal Merlin in pil tudi sam.

»Vaša gnada nima dna...« je opomnil Tevže.

»Vrč ga ima,« je odvrnil graščak in ukazal znova naliti.

Tevže je začutil polagoma neznansko vročino po vsem telesu. Nekaj ga je dvigalo, kakor da ga je izpodkopala voda, šumelo, slednjič se je iz te šumeče vode izkopala pitana krava, kot ena tistih, o katerih se je sanjalo egiptskemu Jožefu; ta krava mu je napolnila vse možgane. Vprašal je:

»Ali naj pridem takoj jutri po sod vina?«

Ni prejel odgovora...

Tevže se je vrnil pozno po noči in po neznani poti domov. Nad senci mu je manjkal šop las. Z muko se je trgjal iz pijanosti, a se ni mogel iztrgati. Zaskolelo ga je, da se je zgodilo nekaj grdega, a ni mogel jasno razmisliti, kaj. Slednjič je legel in zaspal. Ko se je prebudil, mu je bilo v hipu jasno. Ni treba, da je šele segel z roko nad senca.

Krava je bila izgubljena, sodec vina tudi. To ga je navdalo s tako neizmerno bolečino, da se je s težavo ubranil solz, ki so mu same od sebe silile na lica. Slednjič se je vdal v usodo in dejal hčeri:

»Dobro, pomolzi kravo in ne dajaj ji več klaje. Gnala jo boš v grad.«

»Po kaj v grad?« je vprašala hči.

»V grad, sem dejal!« se je razhudil oče. Nato je povedal hčeri vse, kar se je zgodilo. Tonca je sedla, obrisala si s predpasnikom oči in ker je mislila boli na snubce kot na kravo, je kmalu našla nameten svet.

»Oče,« je dejala. »Čemu bi jo gnali v grad, naj sami pridejo vono.«

»Saj res,« se je tolažil Tevže in v duhu preklinjal svoje grlo, ki ga je speljalo v nesrečo.

Čez nekaj trenutkov je našla hči še pametnejši nasvet. »Kaj bi bilo,« je dejala. »če bi šla prosit na grad, naj nam prizanesejo Pijana, sta bila, morda se je graščak le šalil.«

»Prav imaš,« je dejal oče, ki ga je medtem obšla še druga misel. »Boj ve, če ni graščakinja doma, še ozmerjala ga bo radi teva.«

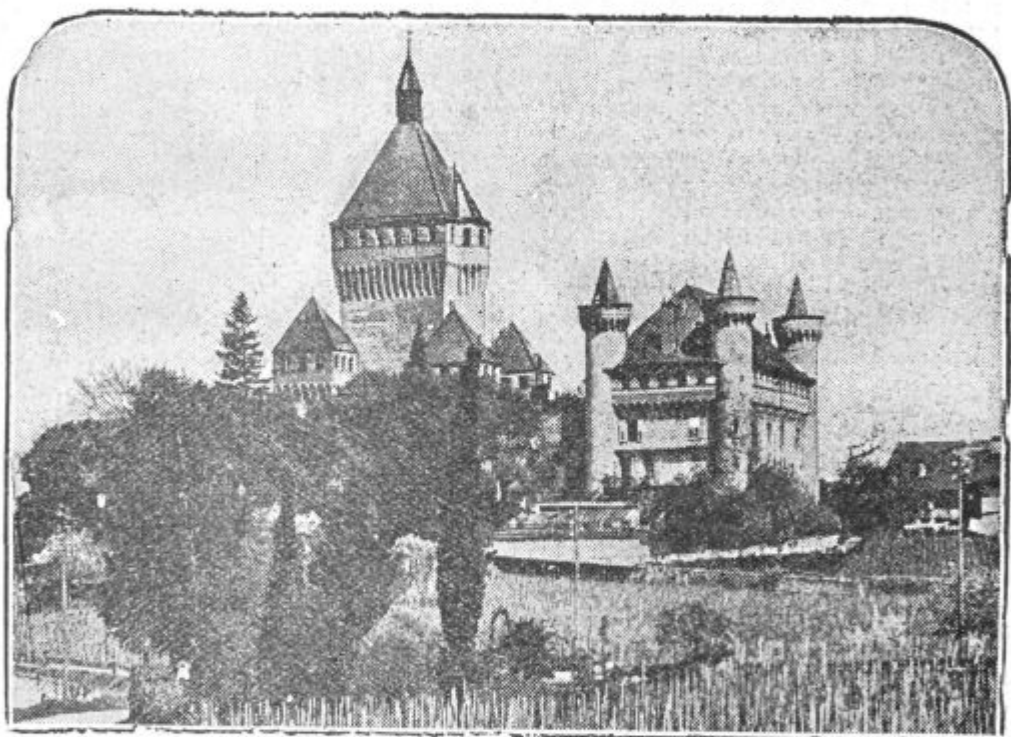
Tonca je vzela praznino ruto, bila je ko rožica ko se je odpravila v grad. »Ne pozabi na solze!« je vnil Tevže za njo. »Pa pokloni se gnadjivi gospé.«

Ali je človeški rod večen?

Danes se že najširši krogi zanimajo za vprašanja pomladitve in podaljšanja življenja. Ti življenjeslovni problemi so v naših dneh popularnejši od vseh drugih bioloških vprašanj. Nedavno umrlj kirurg G. Perthes je napisal razpravo, ki v nji hladno premostriva, kaj je prirodni namen življenja posameznika in človeštva in kako daleč segajo možnosti, da se človek zavaruje pred tem, kar neizprosno čaka vsako živo edinico: pred smrtjo.

men: nagon ploditve in nagon hraniti se sta njegova najjačja instinkta. Prvi stremi po ohranitvi vrste. Človek - posameznik umrje, njegovi otroci žive dalje. Tako se vrsta nenehoma širi in vzdržuje v večni menjavi življenja in smrti. Nagon hraniti se, je dan posamezniku za to, da lahko izvrši prvi namen. Nj razveseljuje dejstvo, da priroda na posameznika in njegovo ohranitev ne polaga posebne važnosti, toda s prirodoslovnega vidika je tako in

IZ ROMANTICNE SVICE: SREDNJEVESKI GRAD VUFFIENE

Ljudje smo del prirode, v nji živimo in po njenih zakonih se ravnamo. To je dejstvo, ki se ne da zanikati. Poptentakem se usoda naše telesnosti ne da izločiti iz splošne usode vsega prirodnega dejanja in nehanja. Končnega, absolutnega cilja prirode ne poznamo. Vse njeno bitje in žitje pa nam kaže, da je poglavitna naloga vsakega živega bitja: ohraniti življenje na tem planetu in obvarovati svojo vrsto. Tudi človek kot prirodno bitje živi v ta na-

nič drugače. Posamezen človek je že z rojstvom obsojen na smrt: priroda mu dá moč, lepoto, duhovnost, a njegov poglavitni namen z njim je samo ta: da zapusti potomce. Ko izpolni to nalogo oziroma prekorači rok, ki mu ga je določila za ta namen, je njegov edini cilj — smrt. Priroda nima nadaljnje-ga interesa na njegovem obstoju. Tako je v vsej prirodi: pri drugih bitjih v znatno krutejši obliki nego pri človeku. A tudi človek ni izvzet iz sploš-

ne usode, zato so poizkusi pomlajevanja starcev s preceptivijo spolnih žlez vsaj z biološkega vidika protinaravni. Človeku - poedincu je dana neka omejena neumrjocnost: v svojih potomcih nadaljuje življenje tudi potem, ko smrt razbije posodo njegovega osebnega življenja. To je edina nesmrtnost snovi ali materije, pa tudi edino jamstvo, da se obvaruje vrsta. Smrt je potrebna tudi zaradi ekonomije v prirodi: kako bi živeli in se plodili mladi, če ne bi stari umirali? Celo med rastlinami vidimo enak pojav: stara drevesa odmro in se posuše, mlada bujna pogantajo kvišku. Priroda je poskrbela, da stara ne jemljejo mladim tal in prostora: kemični procesi (trohnenje) in razni insekti skrbe, da se truplo prejšnjega življenja čimprej odstrani. Mar ni človekova usoda enaka?

Tako se vrsta z edinim pravim pomlajevanjem, s potomstvom, varuje pred starostjo in neizprosno smrtjo. Ploditev in smrt značita za njo neprestano se obnavljajoči vrecel nove moči, mladosti in nesmrtnosti.

Vprašanje je, ali pa je vrsta res večna? Ali se bo človeški rod do konca planeta oziroma živlienskih pogojev na

njem obnavljal z nezmanjšano silo? Ali pa čaka tudi človeško vrsto — prav kakor poedince — v neizmerni dobi milijonov let starost in smrt?

Pogled v preteklost prirode nam kaže, da tudi vrste niso večno mlade in da ilh ne čaka trajen obstoj. Tako zvana paleontologija nas dovoli prepričevalno bodučie o razvoju vrst, ki si ga ne moremo misliti brez smrti nečesa, kar je bilo pred to vrsto. Mnogo vrst je že izginilo. Dejstvo je, da se vrste takisto staraio saj se stara celo planet, ki na njem živimo. Seveda se razvoj živih vrst odigrava v tako širokem časovnem okviru — v dobi milijonov let — da se nam vrste vidijo mlade, tem bolj, ker se nenehoma porajajo nova bitia.

Kakor vse, kar je na svetu je tudi življenje podvrženo izprememham: nič nj stalnega in večnega. Rek starega modreca Heraklita «Panta rhei» (Vse teče!) velja v polni meri. Vse se izpreminja, ali tvar ostane. Dokler fizikalne razmere ne preprečijo življenja na zemlji, se bo razvijala tvar v najraznovrstnejših oblikah. A tudi zemljo čaka smrt.

Pismo Fedora Dostojevskega iz ječe

Pariška literarna revija »Monde« je priobčila naslednje pismo Fj. M. Dostojevskega, ki ga je bil pisal veliki ruski pisatelj pred 80 leti svojemu bratu Mihaelu Mihajloviču in sicer neposredno po spremenitvi smrtne kazni v sibirsko prognanstvo.

Petrograd, trdnjava Petropavlovsk, dne 29. decembra 1849.

Iskreno ljubljeni brat in prijatelj!

Vse je minulo; Obsodili so me na štiri letc prisilnega dela v neki trdnjavi (najbrže v Orenburgu) ter bom moral končati svoje življenje kot navaden vojak.

Odpeljali so nas na trg, kjer je bila prečitana smrtna obsodba. Dali so nam križ, da ga poljubimo, prelomili so naše meče, ter nas oblekli v hele mrtvaške košulje. Nato smo se morali postaviti pred sodnim odrom. Jaz sem bil šesti. Klicali so no tri hkrati. Stal sem v drugi vrsti in le še ena minuta življenja je bila pred menoj. V tem zadnjem trenutku sem mislil na Te in na Tvoje. Še le v tem kratkem času sem spoznal, kako zelo Te ljubim, moj dragi brat.

Imel sem le še toliko časa, da sem objel Pleščejeva in Durova, ki sta stala poleg mene, in se poslovil od obeh.

Nenadno so se oglasili bobni. Odvezali so one, ki so bili že zvezani za usmrtilitev. Sporočili so nam, da nam je Njegovo Veličanstvo car podaril življenje. Nato so nam naznanili naše kazni. Onproščen je bil samo Palm, ki obdrži svoj čin v vojski.

Moi dragi brat! Pravkar mi pravijo, da bomo morali danes ali jutri odstopovati. Prosil sem za dovoljenje, da bi se smel sestati s Teboj. Toda dali so mi razumeti, da je to nemogoče. Samo to pravico imam, da Ti smem pisati to pismo in Ti moraš nohiteti s svojim odgovorom. Zelo se hojim, da si na kak način zvedel o moji smrtni obsodbi. Potem si gotovo zelo trnel zaradi mene. Toda sedaj boš pomirjen. Nisem

izgubil ravnovesja. Moj pogum je ne-
premagljiv. Življenje ostane povsod
življenje. Ono je v nas in ne v naši
okolici. Moji tovariši bodo možje. In
biti mož med možmi, se pravi ostati

FEDOR DOSTOJEVSKI

vedno in naj bodo muke, ki nas še ča-
kajo, kakršnekoli. Naša naloga se glasi:
Ne izgubiti poguma in ne obupati. Pred
menoj je sicer veriga težkega trplje-
nja, toda ostalo mi je srce. Ostala sta
mi tudi moje meso in moja kri, ki sta
sposobna ljubiti, trpeti, želeti in se spo-
minjati. To je kljub vsemu življenje.
Zopet bom videl solnce!

In sedaj se pogovoriva o vsakdanjih
stvarih. Moje knjige — moje sveto
pismo je ostalo doma — nekaj rokopi-
sov, načrte za neko dramo in neki ro-
man, ravno tako dokončano novelo
«Otroške zgodbe» so mi vzeli. Mislim,
da bodo izročili vse to Tebi. Za pri-
mer, ako bi Ti poslal po stvari, moraš
vedeti da ne bom vzela s seboj ne svo-
jega plašča in ne svoje stare obleke.
Sedaj, dragi brat, stoim pred dolgim
potovanjem. Prosim Te, da priniš, če
kakor hitro Ti bo mogoče, kakršnokoli

vso to in mi jo nemudoma pošlješ. Tre-
nutno mi je denar bolj potreben nego
zrak za dihanje — in to iz zelo važne-
ga razloga. Piši mi tudi par vrstic. Če
pride denar iz Moskve, misli name in
me ne zapusti. Imam pač dolgove, to-
da sedaj se ne da nič napraviti. Po-
ljubi v mojem imenu svojo ženo in
svoje otroke in skrbi, da me ne bodo
pozabili. Ali se bomo še kdaj videli?
Pazi na svoje zdravje in skrbi za svo-
jo družino. Ti moraš živeti mirno in
misliti na svojo prihodnost. Misli na
usodo svojih otrok.

Se nikdar nisem čutil tako popolno
svojih duševnih sil kakor baš sedaj.
Samo da bi moje telo bilo dovolj moč-
no! Bolan in škrofulozen grem na pot.
Bog naj pomaga še naprej! Dragi brat!
V življenju sem videl toliko stvari, da
me more le še prav malo strašiti. Naj
pride karkoli! Pri prvi priložnosti Ti
bom poslal vesti. Pozdravi mater z
najnežnejšimi besedami, ki jih premo-
reš: srce Ti jih bo narekovalo. Želim
ji mnogo sreče. Spomin nanjo bo ostal
v moji duši vedno zvezan s spoštova-
njem in hvaležnostjo.

Milost božja, dragi brat, Te mora
ohraniti pri življenju, da se moreva še
kdaj videti. Tedaj se bova spominja-
la lepih nekdanjih dni, zlate mlado-
sti, govorila bova o najinih upanjih,
ki sem jih danes iztrgal iz svojega kr-
vavečega srca in jih pokopal. Ali bom
še kdaj prišel za pero? Mislim, da bo
to možno v štirih letih. Ako bom mo-
gel pisati, Ti bom poslal. Ah, moj Bog,
koliko notranjih podob, ki sem jih bil
nedavno izoblikoval, se bo izgubilo,
izginilo iz mojega spomina in bo kro-
žilo ko strun po mojih žilah! Ako mi
ne bo mogoče več pisati, me bo konec.
Naj me zaprejo za petnajst let v ječo,
toda v roko naj mi dajo vsaj pero!

Piši mi pogosto in obširno, tudi o
najmanjših družinskih dogodkih, o
ničnostnih stvareh. Ne pozabi me! To
mi bo dalo upanja in moči. Ko bi Ti
vedel, koliko življenjskega poguma so
mi vlila Tvoja pisma v ječi! Zadnja
dva meseca, ko mi je bila zabranjena
vsa korespondenca, sta bila zame ze-
lo trda. Vrhu tega sem bil bolan. Ako
bi mi ne bil v redkih presledkih no-
šil denarja, bi bil v mučnih skrbih
za Te, ker bi mislil, da živiš v velikem
pomanjkanju. Objemi še enkrat svoje
otroke v mojem imenu. Ne prestanto so
mi pred očmi njihovi dragi. Ljubi obra-
zi. Naj bo njim in Tebi sreča mila!

Ne bodi v skrbeh zaradi mene. Vedi, da me upanje ne bo zapustilo. V štirih letih bom mogel lažje prenašati svojo usodo. Potem bom navaden vojak in ne več kaznenec. Danes sem bil tri četrt ure zelo blizu smrti. V tej misli sem živel in ta misel me je spremljala v mojih zadnjih trenutkih — in zopet sem se prebudil v novo življenje.

Ako mislijo slabo o meni, ako sem s kom v sovraštvu in ako sem slabo vplival na bližnjega človeka, potem povej vsem, ako jih srečaš, naj pozabijo. V mojem srcu ni grenkosti in ne sovraštva. Kako rad bi v tem trenutku objel kakega svojega starega prijatelja! Danes sem doživel veliko radost. Kajti poslovil sem se bil že od vseh, ki so mi dragi. Bal sem se, da bi Te mogla vest o moji justifikaciji usmrtiti. Sedaj si lahko miren. Še živim. V bodoče pa me bo varovala misel, da Te bom mogel nekoč zopet objeti. Ah, da bi le moje pismo rrišlo hitro v Tvoje roke, sicer bom moral biti skoraj štiri mesece brez Tvojih vestí. Ako pomislim na preteklost, mi krvavi srce ob misli, koliko dni je bilo izgubljenih v zmotah, napakah, brezdclju in v nesrosobnosti storíli ono, kar je prav, kako malo sem znal ceniti čas in kako često sem grešil proti svojemu boljšemu jazu. Življe-

nje je dar, sreča, vsaka minuta bi mogla biti večnost radosti. Ko bi vedela to mladina! Sedaj, ko se spremeni morje življenja, doživljam vstajenje v novi podobi. Prišegam Ti, brat, da bom ohranil čistost svojega srca. Hočem biti boljši — to je vse moje upanje, vsa moja tolažba.

Življenje v kazematah je umorilo veliko število mojih mesenih poželenj. Sedaj lažje prenašam pomanjkanje. Nikar ne misli, da bi me mogla premagati kakšna materialna težava. To je nemogoče! Ah! Samo zdravje! Imej se dobro, dragi, brat! Objemam Te z iskreno ljubeznijo. Misli name brez bolesti. V prihodnjem pismu Ti bom sporočil, kako je z menoj. Spominjaj se vsega, o čemer sva govorila. Ne živij tjavendan in ne zapravljaj svojega dragocenega časa. Uredi svoje življenje, Misli na svoje otroke. Ah! Ko bi Te mogle vsaj še enkrat videti!

Sedaj se ločim od vsega, kar mi je drago. Koliko moram trpeti zaradi tega! Kako mukotrpno je raztrgati svoje srce na dva dela. Toda jaz Te bom zopet videl. Unam in sem uverjen. Ostani zvest sebi in ohrani mi svojo ljubav. Ta misel bo najlepši del mojega življenja. Še enkrat zbogom Tebi in vsem!

Tvoj brat

Fjodor Dostojevskij.

Ali bo uspela Byrdova ekspedicija?

Še nekaj o gigantski borbi za neraziskano ozemlje južnega tečaja

Sedanja Byrdova ekspedicija na južni tečaj je ena največjih dejanj v zgodovini zemljepisnih raziskavanj.*

Če si pobližje ogledamo globus, vidimo, da leži največji del še neraziskanega sveta na naši zemlji na južnem tečaju in v njegovi najmenosrednejši bližini. To ni nič čudnega. Saj je ozemlje, ki ga imamo v mislih tako razsežno da mu je jedva našli pravi primer. V šestih milijonih kvadratnih kilometrih, t. j.

toliko, kolikor površina Francije, Anglije, Nemčije, Španije in ameriške Kanade skupaj. Ta ogromni prostor je narava obdržala zase. Še danes zapira vanj pot človeškemu koraku.

Docela napačno pa je naziranje da je antarktični kontinent brez koristi za bodočnost človeštva. Vsi stojimo tu pred težkim vračanjem dostonosti. Čas, ki ga porabljamo za njegovo raziskavanje, nikakor ni zavržen in zapravljen. Glavna beseda v tej stvari gre prihodnosti, ne nam, ki šele poskušamo, kako bi prodali v neznane kraje. Poskusi sami na se sili težavni in zahtevalo velike trdovratnosti in vztrajnosti.

* Čitatelju priporočamo, da prečita v »Življenju in svetu« tebe članke: 4 knjiga stran 296—299, 325—328, 502—503, 813—815. Vsi ti članki se izpopolnjujeje med seboj.

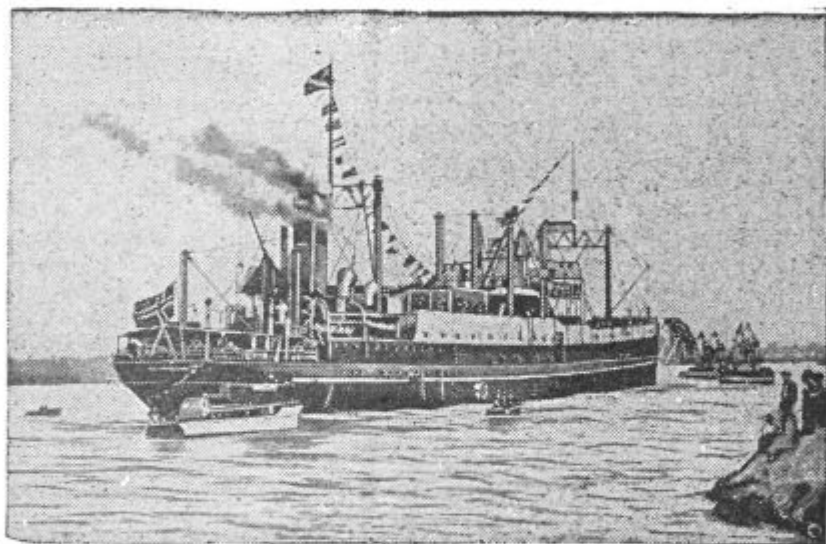

Vsakomur je znano, da zavisi vreme na naši zemlji od treh činiteljev: od severnega in južnega tečaja in od ravnika. O severnem tečaju in o ekvatorju smo nekoliko poučeni, o razmerah na južnem tečaju vemo prav malo. Že to samo na sebi je dovolj, da podžiga ljudi na raziskavanje južnega tečaja in razmer na njem.

Knjige govore časih o možnosti, da se na ozemlju južnega tečaja nahajajo doline, po katerih teče topla voda, ki se izliva iz vulkanov. Že to bi bilo nekakšen porok za življenje v teh krajih. Da, človeška domišljija ne miruje in si utvarja da živijo v teh krajih celo lju-

neki se je lice teh krajev tako izpremenilo? Kako si lahko pojasnimo polno preosnovno razmer? Znanost stoji tu pred velikimi odprtimi vprašanji.

Kartografi so na južnem tečaju zarisali linijo in jo označili z besedo «Terra incognita» (Neznana zemlja) Južni tečaj je l. 1911 odkril Amundsen in je na njem razvil norveško zastavo. Za njim ga je dosegel Scott, ki ga je na povratku zatekla žalostna smrt. To je približno vse, kar vemo o južnem tečaju. Imamo popis naporov Amundsena in Scotta, o stvari sami pa smo le pičlo poučeni.

PARNIK, KI JE ODNESEL BYRDA IN TOVARISE V POLARNE KRAJE

dje. Kakor pa ni dvoma, da bivajo na južnem tečaju še danes eruptivni vulkani (Terror in Erebus sta za to trditev čisto konkretna dokaza), tako moramo biti glede živih bitij v teh pokrajinah ledu in snega popolnoma skeptični. Geologi pravijo, da vlada danes v antarktičnih krajih takšna klima kakor v ledeni dobi na severnoameriškem kontinentu.

Ekspedicija pod vodstvom Sira Douglasa Mawsona je svoji čas naletela na drobce premoga in na precej številne premogovne žile v deželi Jurija V. Našla je tudi sledove okamenelih rastlin v peščenih formacijah. Iz tega lahko sklepamo da so rasli v krajih, ki veljajo danes za najbolj puste in mrzle na zemlji, nekoč napol tropski pragozdi. Kako

Utrjeni kontinent

Antarktični kontinent je ostro oddejen in zavarovan. Obdaja ga mogočen ledeni pas, nad 100 milj širok ki se ne razklene niti v najbolj toplim poletju. Ta pas zapira dohod na južni tečaj. Ob robu pasu stoji mogočen ledeni jez, ki doseže pogostoma do 300 čevljev višine. Dviga se naravnost iz vode.

Severni tečaj je brez te v pravem pomenu besede dvoje obrambe in leži sredi velikega ledenega oceana. Prodiranje proti njemu je lahko in mogoče v poljubni smeri, ker je teren skoraj povsod raven. Južni tečaj pa je visoka ravnica ki leži povprečno dve milj nač morjem. Ta teren je poln prepadov in kanalov.

Na severnem tečaju se led polagoma premika, kar v neki meri ograža ekspedicije. Na južnem tečaju je nevarnost še mnogo večja. Nevarnostim severnega tečaja se na južnem tečaju pridružujejo še opasnosti ledene barijere. Pomislimo samo, da se nahajajo na Antarktiki vršaci, kipeči 17 tisoč čevljev visoko proti nebu. Južni tečaj torej ima sploh največjo povprečno višino na zemlji. Posledica tega je, da vlada v njegovem področju nepopisno oster mraz in divjajo tod okoli najsilovitejši viharji na svetu.

Povprečna brzina vetra na južnem tečaju je 50 milj na uro, so pa mesta, kjer doseže burja še enkrat toliko silovitost. Brzina 70 ali 80 milj ni nič izrednega. Za takih orkanov pade temperatura na 25 stopinj pod ničlo. Antarktika ne velja torej zaman za deželo orkanov. Največji viharji na svetu so pa doma v Rossovem morju.

Na ozemlju južnega tečaja ne živijo niti Eskimi, ki jih najdemo na severu zemlje. V nasprotju s severnim tečajem je tudi živalstvo na južnem tečaju neverjetno skromno. Antarktiko bi s polno pravico imenovali deželo smrti. Največje bitje, ki so v teh krajih naleteli nanj, je pajek. Ptiči živijo samo na obali ali tik oje, na trdnem ozemlju ni o njih duha ne sluha. Pač pa žive v morju kiti in tjujeni. Na suhem ni razen bacilov in bakterij prav ničesar, kar bi spominjalo na življenje.

V neposredni bližini Antarktike je posebno mnogo morskih psov. Raziskovalci so naleteli na več vrst te živali. Eno so krstili za morskega medveda. Posebnost Rossovega morja je, Rossov tjujenj, v drugem predelu živi zopet morski leopard, ki je dobil ime po svoji zunanosti. Morski slon pa je skoraj popolnoma iztrebljen.

Ptičje vrste, živeče ob nabrežju, še niso docela pojasnjene. Pingvinov je šest ali sedem vrst; poleg njih je najti tudi galebe lastovke in albatose. Posebnost teh ptičev so njihove leta'ske zmožnosti. V smeri orkana leta nekateri lahko po 70 in celo več milj na uro. Študij njihovega letanja bi utegnili oplo-diti izkustva modernega leta stva in mu pomagati do izdelave letal, ki bi se z lah-koto borila proti vetru.

Vse te živali pa so, kakor smo že po-vedali, izmuzli nehalni obale. Čim se človek oddalji od brega, mu izginejo iz-

pred oči in on se mora hraniti samo s tem, kar je prinesel s seboj.

Z letalom na cilj

Misel, da bi človek proučil neznane pokrajine iz letala, ni nova. Andrej je l. 1897 hotel preleteti severni tečaj z balonom; imel je smolo. Ja so ga zalotili in raztrgali viharji. Na znamenitejši dogodki novejšega časa v tej smeri so polet z «Norge» čez severni tečaj in Byrdov polet čez isto ozemlje z aeropla-nom.

Če je bil polet z zračno ladjo čez se-verni tečaj riskantno podjetje, pomenja poskus preleteti južni tečaj z aeropla-nom, gotovo še večjo drznost. Navaden človek si ne predstavlja nevarnosti, ka-terim je izpostavljena takšna ekspedici-ja. Strokovna poročila so zanj brez po-mena. Ko bere Amundsenov referat, da je prevlekla motorje ledena skorja, ki se je napravila tudi na propeirjih, si pod tem ne zamišlja nič katastrofalnega; in vendar je to največje važnosti.

Polet na južni tečaj bo torej zelo ne-varno podjetje. Za Byrdovo ekspedicijo lahko rečemo, je bila prva bitka izvojeva-na že v kartografskih zavodih, v po-svetovanjih s strokovniki, v laborato-rijih in tvornicah. Preden se tako podiet-je oživotvorjeno, je treba misliti na tisoč malenkosti.

Rossovo morje in Kitov zaliv

Obala Rossovega morja ob antarktič-nem kontinentu se razteza 9000 milj v dolžino. V tem morju se nahaja pri-meren zaliv za izkrcaje ekspedicije, ki se pripravlja za pohod proti južnemu tečaj-u. Scott si je izbral za izhodišče prostor na zapadu; Amundsen na se je izkrcał v Kitovem zalivu in je s tem pridobil kakih 100 milj na bližini. Postavil je bi-vališče iz lesa, preračunano na celo zimo.

Podoba je, da je silovitost orkanov na tem ozemlju znatno manjša kakor tam, kjer se je zasilral Scott. Amund-senovemu zgledu je sledil sedaj Byrd.

Nevarnosti ladjenlovbe v smeri Ant-arktike so zelo velike. Kakih 1400 milj od Nove Zelandije eroča ladja nove lede-ne plošče, ki pokrivačo površino več sto milj v dolžino. Napreti jih ženeta burja in morski tok. Gorje ladij ki za-brede v ta polja! Lovci na kite poznajo to nevarnost in se ji skušajo izogniti med 170. in 180. stopnjo zapadne dol-

žine, a niso nikdar sigurni, da se jim bo to posrečilo. Če pa jim ne uspe, so primorani zmrzovati vso zimo in mogoče celo poginiti od glada.

Ladja, ki preinaga te nebriske stoji pred novo nevarnostjo, prebiti se mora skozi 200 do 300 milj dolgo ledeno polje. Šele potem dospje na konec Rossove ledene barijere.

Ta barijera, katero je odkril Sir James Ross l. 1841. tvor. veliko nerazrešene uganko Antarktike. V bistvu je ogromen leden blok, segajoč do Beadmoreovega ledenika in do gorskih venecov v deželi kralja Edvarda VII. Dolg je tako kakor Kalifornija in leži 200 čevljev nad morsko gladino. Kako je nastal, ni pojasnjeno. Amundsen je domneval, da je to z edom pokrit podaljšek kopnine medtem ko so bili člani Scottove ekspedicije naziranj da je to plavajoč otok. Blok je precej stabilen.

Taborišče na ledu.

Po zadnjih poročilih je Byrd že dosegel Kitov zaliv in je začel izkrcavati tovore z ladje.

Glavna naloga njegove ekspedicije obstoji zaenkrat v tem, da postavijo mornarji štiri lesene hiše. Dve od njih sta bili izdelani na Norveškem, dve v Ameriki.

Stene hiš so narejene po istem načelu kakor obod stekenic za toplo vodo; so namreč dvojne, in loči jih material, ki ni dostopen ne za toploto, ne za hlad. Največja nevarnost za hiše bo ogenj kajti če razdene ogenj eno ali drugo hišo bo mogoče dohavit potrebno gradivo za novo šele iz Nove Zelandije, ki leži 2300 milj daleč od Kitovega zaliva. Pohištvo za taborišče se omejuje le na najpotrebnejše predmete. Za slučaj ognja se je Byrd preskrbel z ognjavnimi napravami.

Moštvo ekspedicije bo živelo samo v dveh hišah. Ostali dve bosta služili za skadišče. Njena površina bo znašala samo 10 kvadratnih čevljev. V tretji hiši, ki bo 20 kvadratnih čevljev velika, bodo prebivali tisti člani ekspedicije, ki bodo potrebni pri oporišču.

Amundsenova pot do tečaja in nazaj je znašala 870 milj. Zračna črta od Byrdovega oporišča do tečaja pa znaša 7 do 800 milj. Med oporiščem in lužnim tečajem bo postavilo Byrdovo moštvo več medpostaj (2—5). Tu bodo deponirani poleg živih tudi nadomestni deli za letala. Postaje bosta preskrbovala s po-

trebnimi predmeti dva aeroplana, na razpolago pa bodo tudi sani s pasjo vprego.

Psi, ki jih je vzel Byrd s seboj, so iz arktičnih krajev in imajo za seboj dolgo pot od severa preko ekvatorja na južni tečaj. Byrd se ni dal pregovoriti, da bi vzel mesto psov stroje. Izkušnje s traktorji so se preveč kruto maščevale nad Scottom, da bi jih posnema Byrd. Stroj se pri 60 stopinjah mraza ne da popraviti, žival pa prenese to temperaturo. Byrd cenil pse tako visoko, da jih namerava vzeti nekaj tudi na pot do cilja. Za slučaj, seveda, da bi letalo ponesrečilo in bi se moral vračati s sanmi.

Za polet na lužni tečaj se bo Byrd posluževal Fordovega trimotornega letala, ki je po njegovi sodbi najboljšo sredstvo za doseg cilja. Poskusni poleti pa se bodo vršili z majhnimi aeroplani, za katere je dal Byrd napraviti posebne kartografske fotoaparate. Delova bodo avtomatično in bodo silno pomnožili človeški trud v fotografski stroki.

PTICE KOT TATOVI

Nedavno so nemški listi zabeležili zanimivo vest, da so našli v sračjem gnezdu dragulje, ki so bili ukradeni v bližnji graščini. Francoski list »L'Intransigeant« je priobčil v zvezi s to vestjo zanimljivo razpravo, v kateri navaja dolgo vrsto primerov, ki kažejo latinske nagibe nekaterih živali, zlasti ptic. Vrane, srake in kavke slove že dolgo kot ljubiteljice predmetov, ki bleščijo. Srake in kavke rade napadajo dojenčke v zibelki; zgodilo se je že kajkrat, da je šoja takim otrokom izključevala oči, če ni bilo v bližini človeka, ki bi jo preplašil. — V neki gostilni so imeli srako, ki je bila povsem udomačena. Skrbno je pobirala izgubljene ali pozabljene reči. Vrhu tega je kazala nagib k »pijančevanju«: silno je čislala v alkohol namočene črešnje. Uganjala je take, da so jo domači naposled obsodili na smrt. Gospodinja je zvarila iz nje odlično juho. — Nedavno so listi zabeležili slučaj neke papige, ki je priletela ponoči skozi odprto okno v stanovanje znane igralko in ji ukradla dragocen prstan, ki je ležal na krožniku. Tatvine je bil obdolžen sluga in šele pozneje so našli prstan v skritem prostoru, kjer je latinska papiga nakopičila precejšnjo zalogo ukradenih drobnarij. Zmikavti imajo tedaj tudi perje in peruti.

Ignotus

Zimsko solnce na Adriji

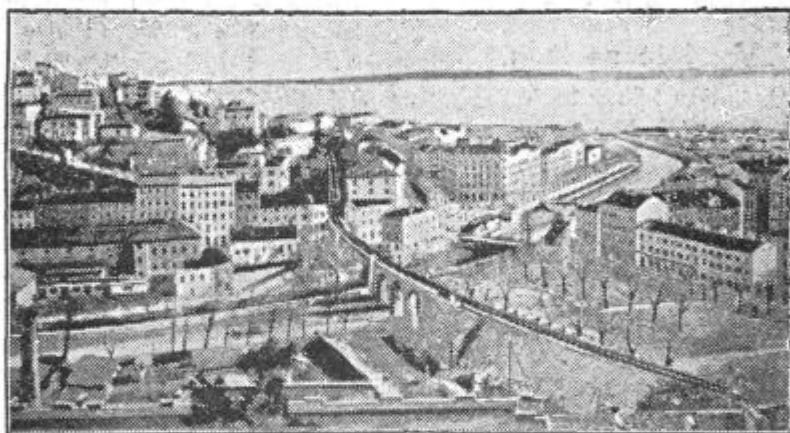
I.

Ali ste opazovali ptico selivko, ki je zaprta v kletki? Ko napoči čas selitve, se vsa vznemiri; instinkti ji veli, da je treba na jug — za solncem. Obupno bije s peruti ob rešetko.

Izmed vseh silema zadržanih nagonov sta pri teh bitjih, ki imajo samo nagone in nobenega drugega spoznanja in veselja, najbolj bolesta dva: potreba ploditve in potreba selitve.

V meglah naše prestolnice, v neskončnem dežju in blatu, sem občutil, da mi odhod ptičev zapušča neutешeno hrepenenje. Često sem ponavljal v samem sebi:

vite lep zimski dan. Vse v snegu in v solncu, le v dolinah so se grmadile megle. Gorski kotar mi vsckdar ugaja: to je naš Seimering, t. e. res sam naš Zkrat je ves prereden z žagami in drvarji Tuberkulozni, ki po nagonu iščejo tod zdravja, trujejo še domačine s tuberkuli. Nihče se ne briga za napravo hotelov in sanatorijev. Žage cvilijo in potjo; stoletne bukve padajo, medvedje kraljestvo izginja, Bregovi, ki so varovali nedotaknjeno devištvó prirode, kažejo gola rebra, kakor naši seljaki. »Izmučeno pokolenje« potrebuje denarja, veliko denar-

POGLED NA SUSAK

— Dalmacija, zemlja solnca . . . Riviera — božanska . . . Côte d'Azur . . . Palme ob Nilu . . .

Zimski sportniki poreko, da je to stara zapečarska sentimentlnost. Morda. Toda jaz sem vsevdilj mislil na ptice.

In potem se je — začudo — vmešala v te sanjarije stara vlačuga Usoda.

In — zletel sem. Vzrok ni bil nagon . . . zadnji, rahli ostanek avnih nomadskih nagonov . . . marveč nekaj drugega. Povem sramežljivo: začev z doktorji. Pa nič strašnega. A rekli so da jug zdravi. Solnce, morje . . . Ah, solnce!

Niso se zmotili.

✓ Zagrebu je bil kisel novemberski dan; zadnji v mesecu. V Liki je sijalo solnce; v Gorskem kotaru je bil čudor-

ja. Les gre v Španijo, v Italijo, čez morje.

Poznam to progo, a še vedno me vse zanima: časnik in knjiga sta pozabljena, dokler oči hlastno prebirajo kroz okno brzovlaka naglo se menjajoče strani najlepše knjige: prirode.

Na vožnji skozi Gorski kotar me najbolj naslaja prehod gozdne divjine v kraški svet, Naslaja? Kako različni okusi! Toda v kraških kotanjah, med kamenitimi mejami, v sloču hiš v barvi neba, zaznavam prvi dih juga.

Zares: v Gorskem kotaru je bila debela zima, na kraških tleh so ležale lehe snega kot bi se sušile riuhe na solncu. Izmed kamenja je nekatero veselo, dejal bi, marčevo prešernc skakljala voda. Trate so bile zelene in svet se je videl čedalje svetlejši, kakor

bi ga obseval ogromen refleks jadranskih vodá.

Potem se je pokazalo morje.

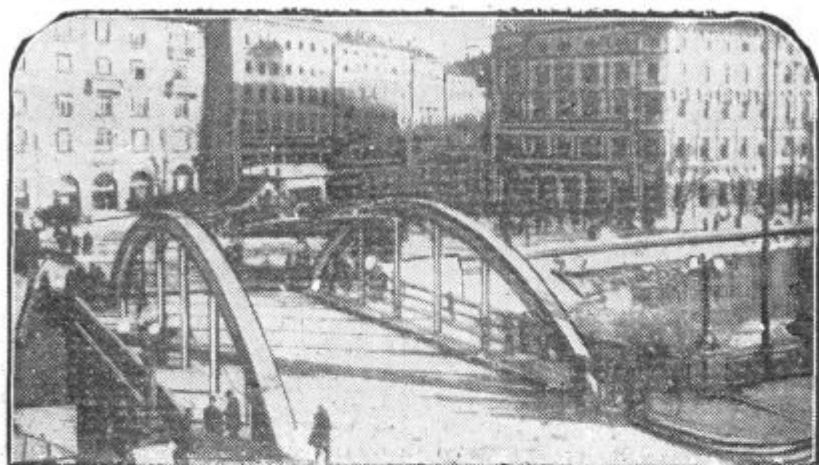
Odkril sem se mu. Ni me sram. Odkrivamo se velikim tepcem, mizernim izdajam «homo sapiens-a», čemu se ne bi temu simbolu prirodne sile in moči?

Pozdravljena, Adrija!

grel obraz. Solnce, ki je izgubilo otrov prevročih, utrujenost zapašajočih žarkov, je grela, rjeto in bodrilno. Iz njega je nevidno dotekal fluid energije, zaupanja v življenje.

Pravda zdravi, ljudje ubijajo . . .

Na Sušaku je najlepše na novem molu, kjer imaš pred očmi morje in

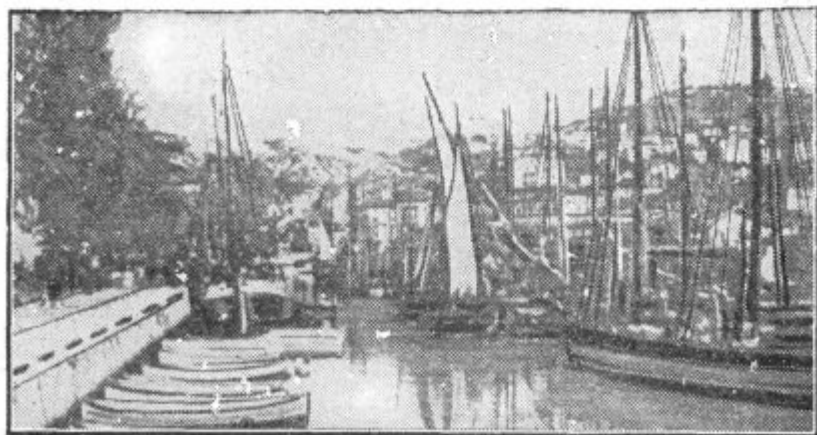

MOST ČEZ RIJEČINO — MEJA ITALIJE IN JUGOSLAVIJE

Dočim se je v domovini cmerilo oblačno nebo in je kapljala z golih vej zoprna vlaga, se je tu smehljalo globoko sinje nebo. Okoli Sušaka si videl listje na smokvah.

Sor zmerno nezatna razdalja in vendar se mi je zdelo, da sem v drugem svetu. Dih Sredozemja mi je raz-

zadala — v večernem solncu — »sirotico Istro«. Najbolj zoprno je ob mostu, ki nenaravno, do idiotizma glupo loči «vzhodno» obalo Jadrana od «zapadne». Potok razmejuje jugoslovensko državo in fašistični imperij. In preko tega mostu — nika! Stojiš in gledaš: ne veš, kaj naj si misliš spričo

SUSAŠAK: ZOPET MEJA MED DVEMA DRŽAVAMA.

otročke omejenosti našopirjenega nacionalizma, ki je postavil onstran potoka, na Reki, svoj «Irlutzburg». Delitev Sušaka in Reke med dve državi in operativna izločitev največjega kvarnerskega pristanišča iz njegovega gošpodarskega območja, od naravnega zaledja, ki se razteza do Save, Drave in Dunava, je eno najbolj otročjih dejanj diplomacije, ki je kumovala nacionalističnemu nasilju.

Spoznal sem, da spričo takih nesmiselnosti nimam možganov za nacionalizem.

Hotel sem na Reko kot pred nekaj leti — toda jok! Če bi bil prišel skozi policijsko-carinsko mrežo na tej strani potoka, bi se bil vlovil v sito na oni strani. Rajši sem zrl umazano vodo Riječine in mislil, da po Heraklitovem reku vse teče: torej tudi pamet in nesumnost, pravica in nasilje, moč in nemoč.

Spoznal sem še, da je Sušak lepo mesto, da pa se nekateri krčmarji uče zlogovati to, kar bi bili morali gladko razumeti, če se hočejo prikupiti tujcu. V neki boljši gostilni so me za slabo večerjo s pomočjo slovenske natakariše nespodobno obrali.

A kaj je to v primeri z zvezdami, ki sen jih videl vzhajati nad mirnim morjem...

Vse je utonilo v snu.

Naslednje jutro — prelestna vedrina. Na krovu «Drave» je bilo hladno, a zato je ondi nad Kraljevico vzhajalo solnce in naredilo po sinjem, lahno valovečem morju zlato in briljantno cesto.

Parnik je krenil počasi po Kvarnersku. V Crikvenici sem se spomnil, da tu živi hrvatski poet Vladimir Nazor. Na dan prvega decembra, ko je na «Dravi» plapolala trobojnica, mi je hodil po glavi njegov verz.

... mi porod jesmo vuka i arslana.»

V Novem sem se v duhu odkril za jetni senci avtorja «Smrti Smail age Čengića» Ivana Mažuranića, bana in pesnika in spominu nedavno umrlega Frana Mažuranića.

Samí spomíní.

V Senju ni bilo običajne burje in uskočko gnezdo se je videlo krotko in prijazno. «Čuvaj se senjske bure i cure» mi je šepnil nekdo. A meni, ki se ne bojim ne «bure niti cure», je priplaval v spomin pesem senjskega rojaka Silvija S. Kranjčevića o mrtvih narodnih junakih, ki se vsako stoletje en-

krat prebude v grobnici frančiškanske cerkve in se sestanejo z junaki vsuga našega sveta od Drave do Vardara. In spet sem mislil na starega senjskega «oporbenjaka», klasično figuro iz Kranjčevićevih «Uskočkih elegij», ki se hudojuje nad politiko in pestuje svoje vnuke...

«Batina im trebal» — sve se nešto srđi

Svoj čítajuć žurnal, i oglase pače,

I ustaje trđudno Jakobinae tvrđi.

Unuka si čuje gdje za djedom plaće.»

Od Senja do Raba me je star pomorski kapetan uvajal v skrivnosti pomorstva: kako se po solncu in po zvezdah izračuna mesto parnika na morju, kako se vodi parnik itd. Govorila sva o opustošenju Krka, o izumiranju otoškega vinogradništva o kvalliteti dalmatinskega vina, o življenju galebov in rib. Naučil me je čitati v oblikah prihod burje. Stara hrvatska dobričina — hvala ti!

Hvala tudi tebi, gospodar morskih vodá in vrhovni poveljnik atmosferskih vodá, da si mi dal tako diven solnčen in topel prvi december. Velebit je odkril svoja bela temena, morje je bilo mirno in globoko sinje. Osem ur na počasni «Dravi» je poteklo hitro: glej, izza zelene «uvale» je pomolil svoje vitke stolpe star, kakor pravljíčna roža z morja zrasli Rab, tesni, ubogi in v vsem starinskem uboštvu lepi benečanski Rab. Prikazal se je kakor vizija srednjega veka. V košatih agavah, ki so se razbohótile po skalnatem bregu, se je smehljalo Sredozemje. Četudi na Jadranu... Občutil sem vonj po njem, njegovo barvo, njegovo južno floro. Bilo mi je kot da bi se bil napil južnega vina...

Lastavica je dospela v toplejše kraje. Pozdravljeno, moje pribežališče!

GOBAVOST OZDRAVLJIVA?

Gobavost ali lepra je ena najstrahotnejših človeških bolezní. Povzročá jo bacil lepre, ki ga je odkril G. A. Hansen. Doslej je bil človek, pri katerem se je pojavil prvi znak te bolezni, neizprosno zapisan smrti. Profesor Paldrock z vseučilšča v Dorpatu pa je delal poizkuse z zdravilom, ki obstoji iz tekoče ogljeníve kisline in nekaterih zlato obsegajočih preparatov. Izsledék je presenetljiv. V zdravilišču gobavih na estonskem otoku Oesel so popolnoma ozdravili štiri ženske. Nemara bo odpravljena tudi ta strašna metla človeštva.

«Vesmit»

M. Kovačič

Otmica devojek med našimi južnimi brati

V »visoki sezoni« za sklepanje zakonov bo čitatelje zanimalo izvedeti, da so se sklepali in se skieprajo večkrat zakoni tudi iz drugih razlogov, ne le iz ljubezni, ter na drug način, nego je običajen pri nas.

Med najzanimivejša narodopisna poglavja štejem poglavje o ženitvi in zakonu. Primitivne oblike te nad vse vazne naprave za vzdrževanje človeškega rodu sta *kupni zakon* in *ropni zakon*: ženi, si nevesto ali kupi ali uropa. Pri preprostih narodih, na katere še omika ni mnogo vplivala, je ta način ženitve običajen, predvsem pa kupni zakon. Poleg njega je v navadi tudi ropni zakon, ki je utemeljen večinoma z gospodarskimi razlogi.

Krivo pa bi bilo misliti, da je civilizacija take običaje popolnoma odpravila, da jih ne bi bilo najti med »kulturnimi« Indoevropci. Res je sicer, da je danes še kupni zakon tu razmeroma redek pojav; kljub temu nahajamo med Indoevropci danes celo še ropni zakon, ki ni neznan niti na ozemlju naše države. Srbohrvaščina ima zanj celo poseben izraz — »otmica«.

Znanstvena raziskavanja o tem, da se na ozemlju naše države izvaja otmica ter da se dekile ne zasnubi na očče znani način, so pokazala, da so razlogi zanj prav različni. V glavnem jih lahko strnem v 3 skupine: 1.) Strastna ljubezen. Ta je povod otmici, če dekletovi starši nočejo ničesar vedeti o mladeniču, ki mu je dekile podarilo srce. Često tudi, če niso mladeničevi starši posebno zadovoljni z deklico, ki naj jo sprejmejo kot snaho. Končno medsebojna mržnja obojestranskih staršev. 2.) Naravno »junaštvo«. V nekaterih krajih smatrajo za častno, ugrabiti nevesto. V takih pokrajinah je ženin bolj spoštovan, če si nevesto ugrabi, nego če si jo pridobi na lep način, po snubitvi. Vendar je tako »junaštvo« že redko in na mnogih krajih smatrajo otmico že za sramoto. 3.) Razen ljubezni je najčešče povod otmici dejstvo, da je svatba spoena z velikimi stroški. Če jih ženin ne prenese, mu ne preostane drugega, nego zateči se za ta ovinek. To dejstvo privede ponekod tako dač, da se dekličini starši dogovore z ženinom, kam,

kdaj in kako naj pride »ugrabit« nevesto. Včasih postane uprav smešno, kako ugrabljenkine sorodniki na videz tožijo, da jim je bila ugrabljena deklica, ter otimača na videz zasledujejo, pri tem pa skrbno pazijo, da bi sosedje, ki pomagajo zasledovati otimača, ne prišli morda na pravo sled. 4.) Otmico lahko povzroči tudi prosta politnost, maščevalnost in podobno, toda izredno redko. Ne glede na to, da se taki primeri povzorno kaznujejo, je že otmica sama na sebi izjema, ki se skuša po možnosti zamolčati. Zbog tega pridejo taki slučajji kaj redko pred sodišče.

Kjer obstoji povod za otmico, jo je mogoče izvršiti na razne načine. Dogaja se, da dekile ugrabijo proti njeni volji; po navadi pa je otmica dogovorjena med dekletom in fantom. Pri tem je treba razlikovati, od koga izhaja pobuda. Dogaja se namreč, da pribeži dekile prostovoljno na dom mladeniča, ki si ga želi za moža, ne da bi mladeniču poprej kaj povedala o svojem namenu, in da sede k ognjišču ter si daje posla pri ognju ali dá na kak drug način (n. pr. z mesenjem testa) spoznati, da išče zaščite pod to streho ali želi biti sprejeta v to hišo. To stori deklica le tedaj, če ima mladenič nasproti nji že obveznosti, n. pr. če ji je obljubil zakon, pa se boji, da bi jo pustil na cedilu; ali če nosi že od njegoga plod pod srcem. Od tega slučaja, ki se ne more smatrati kot otmica, pa je ločiti onega, v katerem tudi odbeži deklica iz svoje očetovske hiše, toda ne sama, ampak o n a povabi izvoljenega mladeniča na sestanek, odkoder mu potem sledi na njegov dom. Slednji slučaj je tudi vrsta otmice, ki se pa od običajnejših slučajev razlikuje po tem, da je za njo izšla pobuda od dekleta, dočim v pretežnem številu slučajev izhaja od mladeniča.

Če je mladenič pregovoril deklico, da naj mu sledi proti volji njenih staršev, tedaj najame za čas, za katerega je bila z deklico otmica dogovorjena, sorodnike, oziroma ako jih nima dovolj, druge prijatelje in znance ter se poda z njimi na mesto, ki ga je bil dogovoril z deklico. To se dogaja tudi, če je izšla pobuda od dekleta. Enako si išče

mladenič pomagačev, če ima namen odvesti deklico proti njeni volji. V tem primeru imajo otimač in njegovi pomagači težji posel, kajti tedaj morajo na deklico prežati, da jo ugrabijo. Delo jim zelo otežkoča deklica sama, ki se jim brani. Otimači prihajajo peš ali na konjih, da morejo hitreje izginiti. — Kot primeren čas se izvoli navadno noč ali vsaj doba, ko ni mnogo dekletovih sorodnikov blizu kraja, odkoder naj se dekle odvede. Nasilno, torej proti svoji volji, se odvajajo deklice navadno sploh le tedaj, če biva v »ino-koštini (= posameznik je sam lastnik vse posesti) ali ne pripada preveliki zadrugi (kjer je posest skupna last vseh zadrugarjev). Proti zadrugi si drzne otimač nastopiti le tedaj, če pripada tudi sam kaki zadrugi in sicer večji, nego je zadruga, iz katere hoče ugrabiti dekle. Deklica se navadno odvede od študenca, kamor prihaja po vodo, ali potoka, kamor hodi prati, ali od živinske staje, kamor hodi molziti; tudi na cerkvenem shodu ali pa na poti tja ali z njeja se lahko ugrabi. Če se izvrši otmica po dogovoru, obvesti navadno deklica sama katerega izmed svojih sorodnikov o skrivnosti in pripravlja s to osebo otmico. Seveda se vse vrši tajno. Ta oseba jo pusti v dogovorjeni noči tudi iz hiše, jo zopet zapre in odstrani vse, kar bi moglo zbuditi kakršenkoli sum, tako da se zdi, kakor da se ni nič zgodilo. Pri muslimanih gre v tem pogledu velika vloga ženam. Ko so se otimači polastili dekleta, ne smejo — taka je navada! — potihoma proč, nego dajejo znamenja o svojem dejanju s streljanjem ali vriskanjem posebne vrste, s čimer oznanjajo tudi namen, da je bilo dekle ugrabljeno v svrhu ženitve. Otimač, ki je odvedel deklico proti njeni volji, ne odide z ugrabljenco naravnost na svoj dom, temveč jo odpelje kam v gozd, na planino ali v kakršnokoli skrivališče. Nekaj zato, da bi ga težje odkrili, nekaj pa zbog tega, da bi potem, ko se poleže prvo razburjenje, dobil lažje od ugrabljenkinih staršev dovoljenje za zakon z njo.

Deklici sami se seveda pri tem ne godi najbolje. Zadelajo ji usta, da ne more klicati na pomoč. Suvajo jo, če ne sledi pokorno otimaču. (Dogodilo se je tudi že, da je bilo dekle pri nasilnem ugrabljenju ubito.) Tudi ji vli-

vajo v usta žganje, da jo nekoliko omanjajo in zlomijo njeno odporno silo. Ko je deloma že dosti daleč od svojega doma, ji vzame otimač pogosto tudi devišstvo, da bi raje priznala, da je sledila mladeniču prostovoljno. Če se brani, ji vtaknejo na hrbtini strani skozi rokave ropice (ali s čimer se gornji del telesa odet) palico, da ne more ganiti rok. Tako jo otimač na naibrutalnejši način posili, tako doseže svoj namen, da privoli dekle ostati pri njem. (Sreča pač redko spremija take zakone; posebno mož je vedno v rokah ženinih ki mu preti, da ga izda, kako slabo jo je pridobil.)

Pri muslimanih redko ugrabljajo nasilno. Poslužujejo pa se drugega sredstva, da izsilijo zakon: ali mladenič na javnem prostoru poljubi deklico, ali pa ji pred drugimi razpara »dimije«, ohlapno, hlačam podobno žensko obleko. Taka deklica se smatra za onečastjeno in najde zato pač težko drugega snubača nego onega, ki ji je to prizadel.

Vedno pa otimači nimajo sreče, da bi odšli neopaženi. Če jih opazijo, jilit zasledujejo. In tedaj otimaču dobro služijo njegovi pomagači. Neredko pride do tepeža, ki se utegne končati tudi s smrtjo nekaterih oseb. Če pa se otmica ne opazi takoj, otimač vendar še ni varen. Kajti zgodi se lahko, da pridejo ugrabljenkini sorodniki po dekle še na njegov dom in mu jo zopet odvedejo. Nič pa ne pomaga ugrabljenkinim sorodnikom, če prizna, da je sledila mladeniču prostovoljno. Od cerkvene strani potem ni pričakovati zapreke, pa tudi svojim sosedom bi se ugrabljenkini starši zamerili, če bi se protivili zakonski zvezi. Ne preotaja jim torej drugega, nego da se spravijo z otimačem in njegovimi sorodniki.

Ko se je polegla najhujša nevolja ugrabljenkinih staršev ali po njihovi smrti njenih sorodnikov, pridejo otimač in ugrabljenka ter navadno še kdo izmed otimačevih sorodnikov k ugrabljenkinim ljudem. Tu prosijo odpuščanja in ga navadno tudi dosežejo. Nato se domenijo o ugrabljenkini doti. Redkokdaj so dekličini starši tako trdosrčni, da ji je ne bi dali. Pri svatbi izostanejo le pompozne in praznične ceremonije, ki so z njimi v normalnih razmerah zvezana. Če pa je ugrabljen mladenič deklico proti volji svojih

staršev, tedaj se dvojici godi slabše. Prisiljena sta včasih, da skrbita za vsakdanji kruh z velikimi težkočami. Dogaja se tudi, da se ogledata po svetu ter si gresta iskati sreče — v Ameriko.

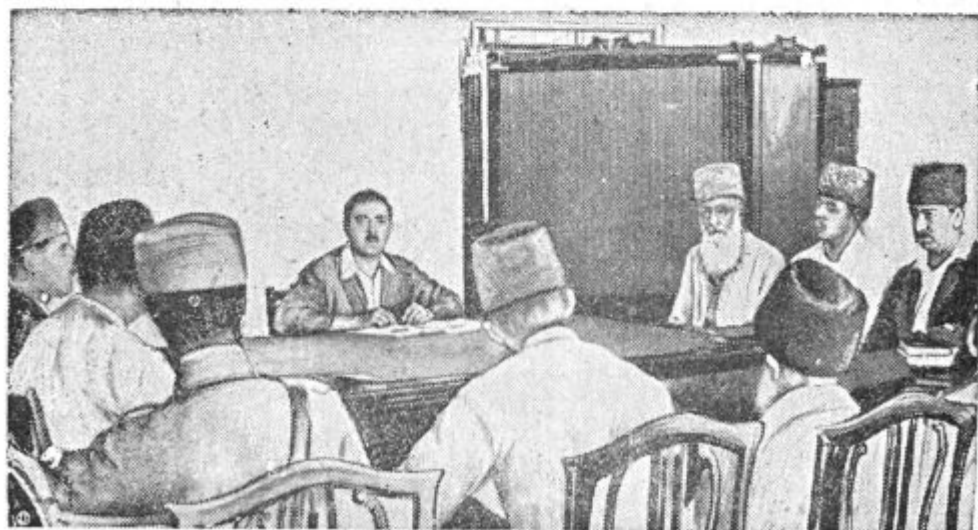
K zaključku še kot vzgled za otmico čisto romantično dogodbo iz l. 1896.: Tedaj je prišel z begom Kulinovičem neki njegov sorodnik v Bosanski Petrovac k nekemu tamošnjemu begu. Ta je imel lepo hčerko in Kulinovičev sorodnik je kmalu vedel pripovedovati o njeni ljubeznivosti. Nekega večera pride k begu in ga prosi podpore, češ, da mora na vsak način nočuj ugrabiti lepo begovo hčer Kulinovič privoli in v temi se priplazita čez dvorišče k begovemu haremu. Tam je že čakala

begova hči s svojo služkinjo. Služkinjo hitro obdarujejo, Kulinovič prime lepoticu pod roko in jo odvede zopet čez dvorišče. Za njima je šel neki Kulinovičev prijatelj z dolgim nožem. Izenada stoji pred njima neki mož izmed begove služinčadi. V tem hipu pa je bil tudi že Kulinovičev prijatelj pri njem in mu da voliti med nožem, če bi pokazal tudi najmanjšo nameru izdati otmico, in med darilom, katero dobi, če pomore pripraviti konje za beg. Mož se brž odloči za drugo in kmalu imajo konji ovita kopita, kmalu je tudi pripravljen voz in vprežem konji. Po em pa odtod! Otimač je imel svojo deklico. Njeni starši so bili spočetka razjarjeni, pozneje pa se je vse poravnalo.

Kako prodira evropska omika v islamski svet

Posebno poglavje v sodobnem islamu tvori *Afganistan* s kraljem Aman Ullahom na čelu. Aman Ullah se na vso moč trudi, da bi državo moderniziral in v mnogem posnema Kemalove reforme. Reči pa je treba, da ni tako preudaren in previden. Zato mu ne gre posej tako lahko od rok. Že l. 1921. je skušal Aman Ullah dati Afganistanu

ustavo, kodificirano zakonodajo. Obenem je skušal ustvariti reden proračun. Dotlej je v deželi veljalo samo tisto, kar so predpisovala mohamedanska verska pravila, ki jih najdemo v koranu. Ustava pa je dala deželi bolj evropske poteze. Kljub temu, da se bori proti okorelostim na vsej črti, je bil Aman Ullah primoran v nečem dopusti-

KRALJ AMAN ULLAH PRI SEJI MINISTRskega SVETA

ti. Dovoliti je moral »ljudski parlament«, zlo, ki ga tvorijo svečeniki. Njim je moral obljubiti, da ne misli predrugačiti kanoničnih predpisov in jim vzeti kanoničnih pravic. In ta parlament je delal in še dela Aman Ullahu največje preglavice. Ko je kralj uneljal žensko solo, so se svečeniki uprli, češ, da se sme muslimanska žena izobrazovati samo doma. Ta duhovščina očeta Aman Ullahu, da uvaja nepotrebnih študij tujih jezikov, vino, ki ga Mohamed zabranjuje in druge stvari, ki so v opreki z islamskim naukom. In vendar je storil Aman Ullah ogromno dobrega za deželo. Odpravil je zastareli način kaznovanja in prepustil kaznovanje uvidevnosti sodnikov in tolmačenju zakona. Zavrge je prej običajne denarne kazni in moderniziral upravo, ki se je približala evropskim vzorom.

Aman Ullaha smatrajo vsi ne samo za patrijotično čistega in odločnega, ampak tudi za izredno treznega in pametnega človeka. Reforme, ki jih je začel že pred leti, je po svojem povratku z evropskega potovanja nadaljeval in jih pojačal, zlasti glede časa. Kar je prej šlo počasi, je sedaj z mogočnim sunkom spravil v urnejši tek. Zdi se, da si je pri tem postavil za vzor in zgled Mustafa Kemala iz Angore. Začel je seveda pri ohleki. Predpisal je, da morajo dame odložiti tradicijona no zagrinjala. Sama kraljica Suryia je prva odkrila obraz in se je z golim licem pokazala v javnosti.

Da je naletel Aman Ullah pri tem na velik odpor, je povsem umevno. A ta odpor ni bil naraven; bil je deloma umetno zaneten in zanešen v deželo. Med uporniki so bili v glavnem Šinvari, plemo, ki živi blizu Dželaabada, na britsko-indijski meji. Upornikom so poveljevali mulahi, učitelji za versivo. O četah, ki so se pridružile upornikom, je treba vedeti, da se je to zgodilo zaradi tega, ker je Aman Ullah reformiral tudi finance in jih porabil v prid reformam, ne pa samo za plačevanje vojaštva. Vojaki so bili več mesecev brez plačila, vlada jim je obetala, da bo plačala vse, denarja pa le ni bilo od nikoder. To je vojsko podžgalo, da se je deloma uprla kralju. Sedaj je tudi to v redu. Aman Ullah je gotovo spoznal, da ni mogoče izvajati reform brez zadostnega finančnega zaklada in bo poslej čete plačeval tako kot velevalo pravila.

Po najnovejših vesteh pa bi bilo soditi, da se je kralj Amanullah vdal reakcionarnim življenju in umaknil svoje reforme. Fanatizem mohamedanske duhovščine je zaenkrat zmagal nad modernističnimi stremljenji prosvetljenega kralja, vendar pa upajmo, da ne za dolgo.

★

Transjordanija je majhna dežela, ki nima velike zgodovine. Šele v 1925. je postala samostojna. Njen emirat nima velikih strani v povestnici človeštva, na čelu pa ji stoji emir Abdullah sin kralja Huseina iz Hedžasa. Ustoličili so ga leta 1920. Angleži Čprav ni pokazal izrednih sposobnosti kot vladar, si je vendar umel pridobiti naklonjenost ljudstva, ki ga ima rado.

Ustava Transjordanije je zelo demokratična in jedva omenja odvisnost Transjordanije od Anglije. A komaj se je izvedelo kaj je dosegla državnica od Velike Britanije, že se je pojavila močna agitacija zoper dosežene ugodnosti. Največ mržnje je tedaj šlo na račun Hasana Kalida paše, načelnika vlade, o katerem se je govorilo, da je deželo prodal Angležem. Kaj je pri tem izposloval za Transjordanijo, ni videl nihče.

Transjordaniski emirat je neodvisna arabska država, suverena v svojih mejah. Ne priznava mandata v nobenem drugem oziru kakor v obliki tehnične pripomoči, ki naj dvigne deželo. Razmerje Velike Britanije do Transjordanije pa je dooločeno s posebno listino.

(Konec)

Dr. Fr. Goršič

O naših imenih

II.

Kako je sedaj s priimkom žene?

Zelo zanimivo je primerjati določila zakona, ki veljajo pri nas glede priimka zakonske žene sedaj, z določili, ki jih ima načrt novega zakona.

Eno samo določilo bo ostalo, kakršno je, določilo namreč, da pridobi žena z omožitvijo rodbinsko ime svojega moža. V ostalih določilih bo dosti novosti.

Po sedanjem našem pravu obdrži žena možev priimek načeloma vedno, ne samo po smrti moža, ampak tudi celo po razvezi braka (zakona). Dekliški priimek žene ne oživi v nobenem drugem, kakor samo v tem primeru, kadar se brak za ničnega proglasi (poniži). Inače je deklinško ime žene za vselej izginito in se za njo ne more več pojaviti. Pojavi se lahko edinole še kot priimek za njenega nezakonskega otroka ali pa za njeno posvojeno osebo, t. j. takrat, kadar bi kogar sprejela za svojega (posvojila). Inače po sedanjih predpisih ženi ni dovoljeno, da se poslužuje priimka svoje rodovine. Niti tedaj te pravice ne bi imela, kadar bi hotela samo poudariti svoje poreklo, drugega nič. Zakaj ženska izgubi z omožitvijo kar takoj pripadnost k rodni zaednici ter postane v istem trenutku članica rodbine svojega moža.

Dostavki k priimku »rojena B«, »vdova C«, »poročena D« in sl., ki se včasih tudi pri nas rabijo, so dodatki, s katerimi se natančneje, kakor navadno, označi osebnost omožene ali večkrat poročene ženske, niso pa nikak sestavni del priimka. So vsekakor za to svrhu edino sredstvo, ki se sedaj pri nas ne smatra za protizakonito. Nikakor pa zakonski ženi ni dovoljeno, da bi svoj deklinški priimek in moževo rodbinsko ime kar dvojičila kot dvoimenski priimek.

Dvoimena naših omoženih učiteljc

Pri nas trpe, da se dvoimenski priimki v grupaciji B—A (B je deklinško ime, A moževo rodbinsko ime) rabijo za zakonske žene, ki učiteljujejo. Pred nek liko leti so v tej obliki začeli pravniki uradi v Sloveniji pisati imena učiteljic, ki so se tekom učiteljevanja pomožile z učitelji. Namen te prakse

je bil, da bi bila tako očuvana nekakšna kontinuiteta v kvalifikacijah, osebnih spisih itd. dotičnih učiteljic, pa menda tudi neka publiciteta o učiteljskih dvojkah, t. j. o osebnosti učiteljskih moči, ki tvorijo take učiteljske pare. Spričo določil našega imenskega prava bi se moral razvid, ki je potreben, voditi, kako, delajo ostali javni uradi, namreč tako, da se poleg rojstnega imena piše zgolj priimek moža, za moževim priimkom pa pridene in z besedico »prej« ali »rojena« zveže deklinški priimek (grupacija *Ivanka A prej B*). Srbi izražajo to še dosti natančneje z grupacijo: »Desanka Milorada Dir-itrijevića«, torej z navedbo moževega rojstnega in rodbinskega imena, v rodilniku postavljenega za ženinim rojstnim imenom.

Ne da bi se tu mogli baviti s pravnim pretresovanjem, naj ugotovimo, da je po sedanjem stanju naše zakonodaje dvoimenski priimek „ogooč“ zgolj pri posvojitvi ali adopciji, a še tam je prinuden le za posvojeno žensko, ki je omožena ali vdova. V vseh drugih primerih se dvoimenski priimek krivo rabi. Misliš, da gre za posvojeno žensko, toda v istini žena, ki ima dvoime, ni posvojenka, nego žena nekega učitelja, ki je sama učiteljica.

Nove določbe za imena zakonskih žen

Vsem anomalijam, bo novi zakon storil hitro konec. Svoje deklinško rodbinsko ime bo smela soproga kot del svojega imena navesti le še z dostavljeno besedo »rojena«. A v uradnih spisih bo celo to zabranjeno. Njeno državljansko ime bo enostavno; imelo bo rojstno ime in moževo rodbinsko ime.

Docela nova so določila za primer ločitve. Kadar bo brak po moževi ali obojestranski krivdi ločen, bo imela žena pravico, da bo volila med dosejanim moževim, pa svojim deklinškim rodbinskim imenom. Kadar bo pa brak po krivdi žene ločen, se bo smela ločenka moževega rodbinskega imena le tedaj dalje posluževati, ako bo mož v to izrecno privolil.

Ostali predpisi bodo ostali isti, kakršni so sedaj. Pri moževi smrti bo vdova obdržala moževo rodbinsko ime. Izgubila ga bo le v primeru, ako bo brak

za neveljavnega proglašen, kajti v tem primeru bo dobila svoje deklinško rodbinsko ime nazaj.

Katere dostavke bomo smeli k priimku dodajati?

Po čl. 4. naše ustave je plemstvo odpravljeno. Dogaja pa se vsak dan, da si nekdanji aristokrati kljub temu še vedno prilaščajo pravico, dodajati svojim imenom dostavke plemstva. Skoraj ni bivšega plemiča, ki se ne bi še danes posluževal posetnic s takim dostavkom ali vsaj z natiskano krono ali pa z obojima.

Z očitvno namero, da v bodoče prepreči, da bi se bivši plemiči brez kazni posluževali svojih plemiških predikativov, je načrt novega zakona načelno upostavil, da *jugoslovenski državljani k svojemu rodbinskemu imenu ne sme dodajati nikakršnega dostavka.*

ni, toda pisarji, pesnik, časnikar itd. se bo smel vzdevka *posluževati zgolj v zvezi s svojimi proizvodi. Zabranjeno mu bo rabiti ga kjerkoli drugje, v javnem in zasebnem življenju.*

Isto bo veljalo za tako zvana *umetniška imena.* Tudi ta imena se bodo smela rabiti le v zvezi z umetniškimi udejstvi, le da bo tu ukazano še ta nadaljnji pogoj, da si je dotični igralec, pevec, filmski igralec, artist itd. izposljal dovolilo *upravnega oblastva prve stopnje,* da sme rabiti dotično umetniško ime. Prestoški se bodo kaznovali s globami od 50 do 1000 Din. Ako s 10. n. pr. dramski igralec g. Danilč v zasebnem življenju poslužil imena Danilč, bo kaznovan.

Z globami do 1000 Din bodo kaznovane sploh vse osebe, ki bodo rabile drugo ime kot tisto, ki jim ho po novem zakonu dovoljeno.

AFGANISTANSKA UPORNIKA
(K članku na str. 86.)

Izjemo postavlja zakon, kadar bo šlo za to, da bi se olajšalo *identificiranje gotove osebnosti.* V ta namen ti bo dovoljeno, da boš smel med rodbinsko ter rojstno ime vstaviti *začetno črko očetovega rojstnega imena,* in če bo še potem nevarnost zamenjave s kom drugim, boš smel mesto začetne črke izpisati vse očetovo rojstno ime, ki bo stalo v drugem sklonu ali rodilniku.

Pseudonimi, umetniška imena, kazni

Glede izmišljenk nam bo zakon donesl zelo stroga določila. *Pseudonimi književnih dela* ev ne bodo zabranje-

Kdor bo svoje ime nalašč drugače pisal, kakor bo vpisano v matični knjigi, bo plačal globo do 500 Din.

Akademski naslovi

Novi zakon bo spravil v red tudi *akademske stopnje in naslove,* zlasti dostavke »Dr« (doktor), »Ing« (inženjer) in »Mr« (magister). Takega dostavka se bo smel državljani posluževati, ako bo svoj pristojni občini dokazila za to predložil in mu bo tem sam dokazil *akademska stopnja vpisana v občinski seznam državljanov.*

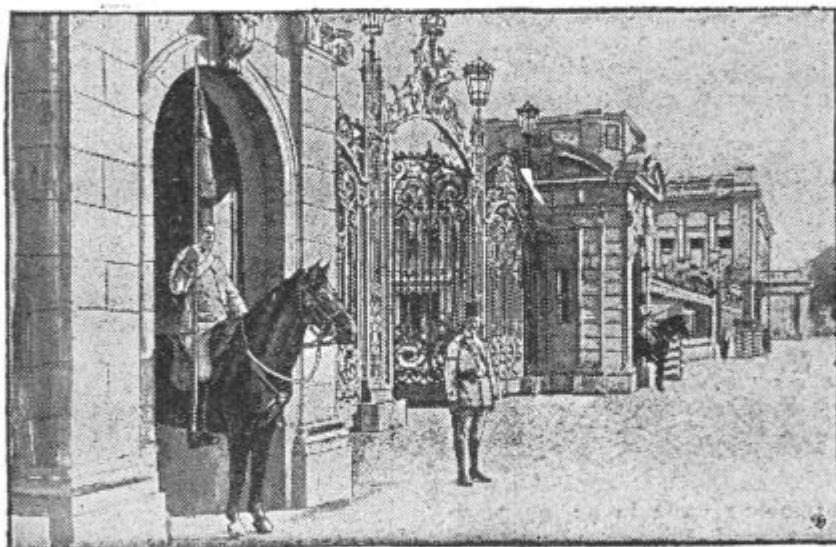
Kdor bo *akademska čast v inozemstvu pridobil,* bo smel dotični naslov

rabiti le v primeru, ako mu bo njegova diploma na kakih tuzemskih univerzih notificirana.

Vprašanje nepromoviranih doktorskih soproj

Naše nepromovirane žene se ne bodo smele več posluževati moževega doktorskega naslova. Doktorski naslov bo po novem zakonu pristal le tistim ženskim osebam, ki bodo promovirale. Tem se je z dosedanjo razvado res godila krivica. Slovenci smo tisto, Jugoslovonom tuje naslavljanje prevzeli od Nemcev, ki nagovarjajo žene doktorjev z besedami: »Frau Doktor N.«. Srbi tega ne delajo, nego rabijo grupacijo

venščino. Južni Slovani rabimo adjektivi vizirano rodbinsko ime le za hčere, ne tudi za žene. Boža Miticeva je Srbu hči, a Boža Mitic ali pa tudi Boža Miticka (to pripono smo v književni slovensčini že zgodaj opustili, govori se pa še) je mati oziroma žena. Ni pametnega razloga, da naj edino Slovenci drugače pišemo, nego pišejo vsi ostali Jugoslovenci. Naštevanje dolgih vrst damskih imen, s pripono »-ova« se končujočih, ni našemu sluhu po godu. Pravnik pa brzo dostavi še svoj pomislek, da se nominativna oblika priimka često ravno s tem preveč zabriše, kar utegne postati kdaj celo usodno.

EGIPTSKA KRALJEVSKA PALAČA
(K članku na strani 86.)

»Desanka dr. Milorada Dimitrijeviča«, kjer je poleg ženinega rojstnega imena navedeno v rodilniku celotno ime soproga-doktorja, ali pa preprosto grupacijo »Desanka Dimitrijeviča«, ki jo bo ukazal novi zakon. Ko je vdova našega blagopokojnega dr. Ivana Tavčarja obhajala svoj jubilej, ni noben srbski list slavja drugače zabeležil kot z besedami: »Jubilej g-dje. Franje Tavčar«. Ker we sami nismo znali orestiti nemškovanja, nas bo v to prisilil novi zakon o imenih.

Naj nam bo dovoljeno omeniti tudi še to, da je končnica v uzurpiranem imenu naših nepromoviranih žen »dr. N-ova« čehizem, ki se ne sklada s slo-

Tvrdek se novi zakon ne tiče.

Vprašanje je še, kako bo vplival novi zakon o imenih na sedanje naše zakonice, ki urejujejo zasebnopravne odnošaje državljanov.

Novi zakon se bavi zgolj z imeni fizičnih oseb. Zato nam je treba ugotoviti, da se reforma in zaščita imen ne tičeta tvrdk in znamk. Zaščita za tvrdke in znamke bo prej ko slej v sedanjih naših posebnih zakonih, v trgovinskem zakoniku, v obrtnem redu, v zakonu o varstvu obrtnih znamk in v avtorskem zakonu.

Niti občnih civilnih zakonov, ki so v državi veljavni, novi zakon o imenih

najprej ne namerava reformirati, pač vaša v njihove obstoječe okvire nekaj novih določil.

Novi zakon je *javnopraven zakon*. Ko uvaja kot tak novo zaščito lastnih imen, daje nove javnopravne sankcije, nikakor pa ne odpravlja zaščite, ki jo naši državljani po veljavnem zasebnem pravu že uživajo. *K sedanjemu zasebnopravnemu varstvu subjektivne pravice imena bo v interesu socialnega pravnega reda pristopila tudi še oficijelna zaščitna maksima*, ki ne bo zavisna edinole od nekih nasledovalnih činov državljana, ki bo po zlorabi imena prizadet. Okvarjenec bo imel vrhu tega tudi v bodoče pravico, da bo v zaščito svoje subjektivne imenske pravice poklical redno sodišče na pomoč. Po sedanjem našem pravu se lahko toži na tri načine, ali z ugotovitveno tožbo, ali na opust seganja t. j. na opust vsakršne neupravičene rabe (ne samo prilasčanja), ali končno na odškodbo, na to pa le tedaj, kadar je pri prilastitlju dognana tudi krivda.

Dasi ni imel kar vnaprej namere, bo novi zakon vendarle vplival na nekaterih predpise našega občnega državnega zakona.

Razen z omožitvijo, o kateri smo že govorili, se bo rodbinsko ime izpreminjalo tudi s *pozakornitvijo* in s *posvojitvijo* (adopcijo).

O pozakornjanju in podeljevanju priimka.

V posamezne vrste in načine pozakornjanja se novi zakon ne bo vmešaval, marveč bo reformo prepustil bodočemu našemu občnemu civilnemu zakonu. Določa zgolj to, da izgubi *pozakornjeni nezakonski otrok rodbinsko ime svoje nezakonske matere in pridobi rodbinsko ime svojega očeta*. Kaj spretno se torej prilagodi načrt obstoječemu pravu, ki s pozakornitvijo podeli nezakonskemu otroku očeta. Zakon tudi izrečno predpisuje, da se mora izprememba imena v matični knjižici početiti.

Odrpno pa ostane nedotaknieno vprašanje tako zvane *podelitve priimka*. Pri tej gre vedno za nezakonskega otroka, čigar mati se je z osebo poročila, ki ni otroku oče. Kadar živi otrok v rodbini takega očuha ki ga smatra za svojega očeta, pride čisto do neljubih dogodkov, ki bi se jih i mati i nien soproga rada izognila. Nenriliška je v tem, da pišejo otroka v šoli z drugim rod-

binskim imenom, nego se glasi priimek matere in njenega soproga. Hochenburgerjeva novela nam je radi tega pri nesla institucijo, da sme soproga nezakonske matere svoj priimek podeliti njenemu nezakonskemu otroku, ki bi va v njegovi rodbini. Rednikovo rodbinsko ime postane otrokovo rodbinsko ime, da ni škandala. Sicer pa po imenjenec ne postane zakonski otrok, niti se mu ne izpremeni rodbinsko pravno razmerje, nego on ni deležen nobenih pravic ne do poimenjateljstva ve rodbine, ne do njegove imovine.

O posvojitvi ali adopciji.

Pri sprejemu za svojega ali posvojitvi (adopciji) se smejo pogodbeniki po sedanjem pravu svobodno tako dogovoriti, da bo posvojenec prevzel kar posvojitelj priimek, svoj priimek pa opustil, ali pa tako, da bo posvojenec svoj priimek obdržal in ga s posvojiteljevim priimkom neposredno združil. Tu je potem zopet stvar svobodnega domenka, ali je ta dva priimka zvrstiti v redu A—B ali pa v redu B—A.

V te predpise bo novi zakon o imenih vnesel novo, vsekakor zelo konservativno načelo, *da mora posojenec svoje rodbinsko ime obdržati*. Imel bo le pravico da bo k svojemu rodbinskemu imenu dostavljal posvojiteljevo rodbinsko ime. S tem je *u'azana grupacija A—B*. V primeri s Hochenburgerjevo novelo je ta preuredba cel korak nazaj.

Sedanjemu pravu pa bo ustrezalo določilo, da dobi oseba, ki jo posvoji *omožena ločena ali obvd vela ženska*, rodbinsko, t. j. dekliško ime posvojitelje.

Zdi se nam tudi, da bo v duhu novega zakona, ako se bo *rii posvajanja omožene, ločene ali obvdovele žen ke* vrstni red dvoimenskega priimka tako glasil, da bo *na prvem me tu soprogov priimek*, na drugem mestu pa rodbinsko ime posvojitelja.

Prispisek.

Videli smo, da se načrt zakona o imenih omejuje v glavnem na *javnopravno ureditev imenstva*. Predpise civilnega prava pušča nedotakniena, kolikor to pač gre. Človek bi spričo tega mislil, da bo zakonodajalec to priliko norabil, da bo za vsa država izenačil *predpise, kako je voditi matične knjive*. Toda pozikusa take upravnopravne unifikacije iščeš v tekstu načrta zaman. Ostala bo vrzel, ki jo bo treba kasneje zagatiti.

Fr. Ž.

Fantje se izzivajo . . .

Beleške o kranjskem tepežu

Tepež se lahko pričinja pri začetku ali pa lahko že prej — kakor se namreč vzame, kje in kdaj je začetek tepeža. Mnenja o tem so jako različna. Vsaka stran trdi, da ga je pričela druga stran, pa imata morebiti obe prav. Kajti nikakor ni prezreti mnenja, ki ga zagovarjajo nekateri, da se namreč tepež ne pričinja šele s tepežem, nego že preje z izzivanjem in z grožnjami.

N. pr. kdor zakliče «auf» je po mnenju izkušenih veščakov na polju tepeža tisti ki odvarja boj. Kar «aufanju» sledi od nasprotne strani je zgolj silobran. «Auf» je toliko kakor prvi udarec.

Njega dni se je še našel kak fant, ki je mesto tučega «auf» lepo po domače zarjul: «Kdo?» Sedaj pa ne le, da je prijazni «kdo» že dočela pozablen v krogih, upoštevnih za tepež, nego je žalibog tudi «auf» že skora iztrehlen do korenine — izpodrinil ga je neokusni «auf biks» ki se je bil med svetovno vojno semka; pritenel iz Štajerske. Ni treha poudariti, da tudi «auf biks» ni oljka miru, nego je nedvomni začetek sovražnosti.

Enako, kadar so Neveljčani pripeli v Kamnik s svojo davorijo:

«Mi smo fantje krščen duš,
kdor ne verjame naj poskus!»

Je to njih petje po neizogibnih svojih posledicah v polni meri odtehtalo «aufanje».

Ako kaka reč po doslednih zakonih narave neizprosno vsakikrat provzroči drugo reč, potem se lahko trdi, da se je druga reč pričela že s prvo rečjo.

Častno število tepežev se je pričelo in se jih nedvomno še bo na sledeči način:

Oh prijazni nozni uri se prizuglje starejši fant s klobukom na «primoiduš» pred mizo vaškega naraščaja sedečega za skromnim litrom, in ukaže: «Smrkavci spat!» Ta poziv ni še nikdar zgrešil svojega namena. Še nikdar se ni zgodilo, da bi na ta poziv smrkavci resnično šli spat, nego je temu pozivu še vsakikrat sledil tenež. Kdor kolikrat gleda na svojo čast, ne bo kot smrkavec pozvan, da gre spat, mogel drugače, nego se bo z orožjem v desnici, pa bodisi kakršnikoli, v bran po-

stavil za sveto pravico samoodločbe, kar se tiče ure, da gre spat.

Beseda včasih bolj v živo zadene kakor kol.

Pa se lahko zgodi, da niti ne veš, da je kaka beseda taka, da v njej že tiči začetek tepeža. N. pr. je storil nesrečno smrt čevljar, ki so ga po domače klicali za «Keca». Odločno je odklanjal ta priimek in ponovno izražal željo, naj mu reko «Tonetov Jože». S to željo je seveda dosegel baš nasprotni učinek: še dosledneje so ga klicali za Keca. Vsak «Kec» pa mu je padel na dušo, kakor pade kol ali kramp na glavo. Seveda se je branil — ne z besedo, nego z resničnim kolom in krampom. Pa so se seveda branili tudi nasprotniki. Na obeh straneh so se samo branili. Pa se je nazadnje stvar tako zasuka'a pred sodiščem, da je bil svojega uboja kriv Kec. Kajti je bil mrtev in je molčal, ko so nanj valili vso sokrivdo. Kdor pa molči, pritriva — tako pravijo juristi.

Ali pa sta živela dva kajžarja, prvemu so rekli: «ta mrzli» drugemu: «ta gorki». Najpreje je nemara eden imel svoj priimek, potem pa je iz maščevanja drugemu obesil nasprotni priimek. Priimka sta ju hudo pekla in sta zaradi teh priimkov napravila dokaj potov na sodišče in marsikak dan presedela za rešetkami. Pa ju nekega večera vrag prinese v isto krčmo. Bilo je še več drugih gostov in lena prilika, da izkazeta vsak svojo imenitnost. Pravi oni, ki so ga nazivali za «mrzlega» krčmarju Jakobu: «Jaka kaj gorkega bi rad pod zobe!» in je besedo «gorkega» povdaril in potem zaškrtal z zobmi. Pa se oglasi iz drugega kota njegov sovražnik: «Kar je mrzlo je tako vse za pasji d...». D... je samostalniik ki se stopnjuje. V drugi stopnji se glasi «pasji d...» in v tretji: «pasji d... zmrznien». V našem primeru je bila uporabljena druga stopnja. Pa je zadostovalo in je bil boj tudi že odprt in ko so se onredelili še drugi gostje in «mrzlo» in «gorko» stran se je boj prav leno razvil in častno končal s tremi težkimi poškodbami.

«Gorki» in «mrzli» sta čisto dostojni in mirni besedi, vseskozi primerni tudi

za mladino, in nikdo ne bi mislil, da se v njih skriva tepež.

Kdor ne pozna razmer, najbolje stori, ako molči. Nekdo je bil tepen, ker si je v krčmi želel malo kruha in je izpregovoril besedo «malo» tako kakor «malo kruha». Zgodilo se je to v Mačjem selu. Reči bi bil moral: «Košček kruha prosim» ali kaj takega, ne pa «malo». Ko pa je rekel: «malo», so smatrali oni v Mačjem selu, da jim očita mačka, ki so ga njih predniki odrli, spekli in snedli, ako je verjeti zabavljici, ki jo pojo sosednje vasi.

V drugi vasi pa je taka navada, da je tisti hip že tepen, kdor vpraša, koliko je ura. Imajo namreč uro na zvoniku ne za to, da jim kaže čas, nego je le naslikana in služi, tedaj zgolj umetniškim potrebam domačinov. Zato nima praktičnega pomena, barati za čas. Ako pa kdo vendarle ne more brzdati jezika in vpraša, koliko je ura, dobi odgovor: «Koj boš čutil, koliko bo udarilo!».

Še o tretji vasi imam zapisano, da tamkaj ni varno vprašati, po čim je maslo. Maslo je bila namreč požrta kuzarja. Pa so ga zopet izprešali iz nje. Zdaj pa taje, da so ga, in ne trpe, da bi se jim oponašalo maslo, in branijo svoj kredit z vsemi razpoložljivimi sredstvi.

Pa če v četrtem kraju — nekje na Gorenjskem — stojiš sredi glavnega trga, pa vendarle objestno vprašaš domačine, kje imajo glavni trg, je takisto tvoj jezik oni, ki je pričel tepež, in se njemu zahvali, če ti razjarjeni nežni spol, tukaj imenovan babe, z nohti izpremeni lice, po domače povedano «stavša fris»!

Po naših postavah lahko razodeneš svojo voljo ne le z izrecno besedo, nego tudi molče s takimi dejanji, ki ob upoštevanju vseh okolnosti ne pripuščajo nikakega dvoma, kaj da hočeš. N. pr. če roko držiš v žepu. Roko v žepu držati je že napad z evarnim orožjem. Kdor roko drži v žepu, oni je po večšem mnenju vseh preten luhečih krogov začetnik boja. Kaiti kdor roko drži v žepu, je ne drži v žepu zaradi slabih manir, nego zato, ker ima v žepu že pripravljen nož.

Takisto pero za klobukom, če je obrnjeno naprej ni dosti manj nego bridki nož v roki. Nemo to pero iako živo kliče na boj in slej ali prej tudi doseže svoj cilj. Na Koroškem nosijo po ondodnih starodavnih šegah peresa

obrnjena nazaj, kadar so razpoloženi na boj. Pa imam zabeležena obžalovanja vredna nesporazumjenja, ko so se srečali fantje s te strani deželne meje in z one. Z naše strani fant je imel pero lepo pohlevno obrnjeno nazaj in zle misli ni bilo v njegovem srcu, pa je Korošec miroljubno to pero smatral pu svojih običajih za izzivajoče in se je razvnel boj. — Tako kakor včasih tudi voznja in umikanje po cestah ni bilo enotno urejeno; po nekaterih deželah se je bilo umikati na desno po drugi na levo in so posledice bile obilne ne zgrade. Dokler se niso predpisi zastran vožje izenačili. Enako bi kaza o izenačitvi tudi predpise zastran peres, kako da morajo biti obrnjena ako naj pomejnijo boj. Ob tej priliki bi se morebiti dala urediti še druga vprašanja, tičočja se peres, in naj bi se izdal splošen pravilnik o posesti in nošenju peres, da se prepreči sleherna njih zloraba. Znan mi je primer, da je neki fant nosil za klobukom kar dvojni šop peres, obrnjenih na vse p'ati sveta. To ni le daleč presežalo meje resnične potrebe, nego je hkratu ogražalo mir domače fare in vseh sosednih far daleč naokoli. Nazadnje se fant, kakor se je bahal sam, ni več upal iz domače vasi, ponoči pa niti ne iz domače hiše. Pa bi bilo morebiti prav, če bi se v pravilniku zapisale še kake takse na posest in nošenje peres.

Ignotus

Nove smeri v medicini

V eni poslednjih številčk »Kosmosa«, znanega časopisa za popularizacijo prirodnih ved, poroča dr. med in phil. g. Venzmer o novih smereh v zdravilstvu. Sedanje stanje medicine in velike možnosti, ki se še odpirajo človeštvu v bližnji in daljni bodočnosti, najbolj označuje dejstvo, da so bili v tako kratkem razdobju kot je poslednjih pet let, doseženi nekateri prav razveseljivi praktični uspehi in dolga vrsta izsledkov, ki začetujejo nova pota v zdravilstvu.

V kirurgiji — piše omenjeni znanstvenik — zaznamujemo novo izboljšanje operacijskih metod, ki postajajo čedalje popolnejše; posebno velikega pomena je iznajdba novega narkotičnega sredstva ki pomeni v primeri z dosežanji znaten napredek. Zdravljenje s sokovi notranjih žlez beleži nadaljnje uspehe, prav tako poznamo na osnovi novih raziskavanj kakšen je astroj in kakšno delovanje ravnih stanic. Te bolne zatekline lahko povzročamo umetno s čimer je dana povsem nova podlaga za boj zoper raka, enega najhujših človeških morilcev. Raziskavanje tako zvane menjave snovi je odprlo nove neslutene poglede v skrivnost snovi človeškega telesa, raziskovalci vitaminov pa so dokazali, da je v njih iskati tisto tajinstveno silo, ki vzpodbuja organizem k menjavi snovi in da telo, ki jih nima, trpi hude in nevarne motnje, ki so jih prej pripisovali drugim vzrokom. Znanosti je uspelo, da tako zvani antirahitični vitamin izdelajo umetno; tako je dobila v roke novo sredstvo, ki bo bržčas odpravilo za vedno rahitis ali angleško bolezen.

Tudi kemična medicina je v poslednjih petih letih znatno napredovala. Izmed nepregledne vrste novih zdravil bodi omenjeno novo sredstvo zoper malarijo, tako zvani plasmočin, ki je prvi umetno sestavljen, kininu podoben preparat. Poizkusi kažejo da se bo ohnesel celo pri najhujši (tronični) malariji kjer je kinin odrekel. Ni ga skoraj meseca da, celo tedna ne, da se ne bi v tej panogi zdravilstva pojavila kakšna bolj ali manj pomembna novost. Tisoči laboratoriev delujejo nenehoma, desetstiči specialistov pre-

izkušujejo najrazličnejše snovi, da doženejo njih uporabljivost za veliki boj, ki ga bide človeštvo z vnanjimi škodljivci zdravja in z notranjimi organskimi motnjami.

Vse to je — izvaja dr. Venzmer — le člen v verigi celotnega razvoja zdravilstva. Dosihmal je prevladovala v medicini smer, ki ji je položil temelje genijalni biolog Rudolf Virchow. Po naukih njegove šole so bolezni omejene na posamezne organe oziroma stanice. Potemtakem je bila naloga zdravniške vede, da vsako bolezen razjasni po kemičnih in fizikalnih zakonih. Ta smer je razcepila zdravniško vedo v številne specialne panoge katerih vsaka je z neizmerno marljivostjo in natančnostjo raziskavala oni človeški organ, ki si ga je bila izbrala. Tako se je zdravilstvo od sile specializiralo, pri čemer je čedalje bolj gineval smisel za celoto. Pod tem vplivom je praktičnega zdravnika zanimala predvsem, diagnoza, celotno zdravljenje organizma pa je ostajalo v ozadju.

Vse kaže, da je ta smer v modernem zdravilstvu podvržena zanimivi in dalekosežni reviziji. Pokazalo se je, da medicina — predvsem tako zvana notranja medicina — po svojih praktičnih, uspehih nikakor ne dosega svoje teoretične višine, ali z drugimi besedami; zdravniki silno mnogo vedo o bolezenskih izpremembah organov itd., vendar pa je zdravljenje bolezni (izvzemši kirurgijo, nalezljive bolezni in še nekatere bolezenske skupine) še vedno nezadostno in nezanesljivo. Tako so nastopili dvomi, ali se dajo vsi življenjski pojavi zdravega in bolega telesa pojasniti in vplivati z nam znanimi fizikalnimi in kemičnimi zakoni. Iz teh dvomov se je razvila v nainovelšem času druga smer, ki smatra da pri zdravljenju bolezni odločuje še nekaj, česar medicina doslej ni upoštevala, ali vsaj ne v zadostni meri; namreč bolnikova duševna sila. Nova medicina skuša te sile, ki štejemo med ne voljo, domišljijo, empatijo, vpreči poleg dognanih kemičnih in fizikalnih metod v bolno vrsto, ki naj prečanja bolezni. Dočim je stara medicina proučevala bolezni s povsem materialistične-

ga vidika skuša nova smer zajeti telo in duha hkrati. Gre ji potemtakem — da rabimo njen izraz — za psihofizično celoto.

Ali se bomo čudili temu navideznemu »ovinkarstvu«, če se spomnimo, da vsak dan doživljamo take neposredne vplive »duha« na »telo«? Strah lahko povzroči večje gibanje čreves, prestrašenost stisne krvne žile v obličju (prebledelost), dočim jih občutek sramu razširi (zardelost). Če vidimo, ali celo, če si zgolj zamislimo kisló jabo.ko, se počedé slin v ustih; dognano je, da se dado s sugestijo odpraviti bradavice. Nedavno so strokovni časopisi zabeležili vest, da je neki zdravnik odpravljaj bradavice tako, da je vbrižgal pacientkam v roko nekoliko raztopine kuhinjske soli in jim pri tem sugeriral, da vbrižga novo izumljeno, povsem zanesljivo sredstvo zoper bradavice, ki bodo izginile brez sledu. In zares: sredstvo je pomagalo, bradavice so se čez nekaj tednov docéla posušile. Tisoči drugih primerov kažejo, da duševno stanje zaznatno vpliva na organizem in njegove bolezenske izpremembe; tako je celo vrsto telesnih bolezni, na pr. nekatere hromote, želodčne bolezni, nekatere ženske bolezni in razne motnje v funkciji posameznih organov pripisati duševnim vplivom. Takim boleznim ne bo kemično sredstvo (zdravilo) prišlo v okom; treba je zdraviti ves organizem, vso psihofizično enoto, ki se imenuje »človek«. Tako zvana psihoterapija, t. j. zdravljenje nekaterih bolezni z duševnimi vplivi, zaznamuje že lepe praktične uspehe. Mnogo bolezni, ki so trdovratno kljubovale specialnemu zdravljenju, so bile po tej poti odpravljene.

Moderna medicina — izvaja nadalje dr. Venzmer — pa se je ustavila tudi pred nekim drugim vprašanjem, ki bi o njem trdili, da se ga je preveč vase zaverovana kemično-fizikalna medicina sramovala. Znano je namreč, da je zdravilstvo prejšnjih dob, ko so imeli zdravniki kaj nejasne ali zmotne pojme o delovanju posameznih organov in človeškega telesa sploh, ime'lo često zelo dobre praktične uspehe. Bolj ko je raziskavanje zgodovine zdravilstva spoznavalo metode in zdravila nekdanjih zdravnikov, jasneje je bilo, da so zdravniki prejšnjih stoletij često s čutom in z izkušnjami bolj zadeli bistvo bolezni in jo temeljiteje ozdravili nego

sodobni zdravniki, poznavajoči skoro izčrpno vse skrivnosti človeškega telesa. To je moderno medicino napotilo na pota, ki se nam danes zde nova, ki pa so v resnici že stara in dolgo shojena. Izmed številnih primerov takega »ponovnega odkritja« na omenimo le nekatere: Pri zdravljenju raznih vnetij se zopet odvzema bolnikom tri. čistilna in bljuvalna sredstva — še nedavno prezrta — dobivajo skoro že nekdanjo veljavo, stari nauk o sokovih se je pojavil z raziskavanjem hormonov (izločkov žlez z notranjo sekrecijo) v noví luči; prastaro razbeljeno železo, ki so ga nekoč toliko rabili pri raznih vnetjih, je bilo zopet izkopano izpod stare šare v ropotarnici mediciné, samo da je dobilo v izrazovovju modernega zdravilstva naziv »dražilno telos«. Ugoden vpliv umetno ustvarjenih kožnih izpuščajev pri protinu, živčnih bolečinah, putiki in revmatizmu je bil nedavno zopet »odkrit«, dasi so ga stari zdravniki izborno poznali; danes se imenuje znanstveno »esofilaksija kože«. Znano je, da so ljudje nekoč odpravljali bradavice z rotnjem in križanjem, torej s sugestivnim vplivom; danes je — kakor smo pokazali zgoraj — staro sredstvo zopet v veljavi, a prosto vseh vraž in predsodkov.

Najnovejši razvoj medicine — sklepa pisec uvodoma citirane razprave — se bo gibal po vsej verjetnosti bolj v terapevtičnem umevanju telesno-duševne celote nego v nadaljnji specializaciji. Zdravilstvo bo umno izrabljalo vse izsledke modernih medicinskih raziskavanj, ne bo pa tako kot doslej nedostopno za tisočletja staro, na izkušn'ah doneče zdravilstvo, ki so nam ga zapustili kot dedščino prejšnji rodovi.

Kakor vedno v takih primerih, se tuči pri reakciji zoper dosedanja usmerjenost medicine g'blje nihalo nekoliko prenaglo in preveč na široko, dokler se ne vnese v pravilno nihanje. Po fantastični, neznanstveni medicini je nastopila hladna, mehanistična medicina; lahko bi se zgodilo, da bi šel sedanjí preobrat zopet preko pravih'ih meja k drugemu ekstremu. To stanje je samo odraz današnje krize svetovnega nazora: po razočaranju s plitvimi materialistično-mehaniznim pojmovanjem sveta nastopa vse polno strni, ki silijo predaleč v idealizem, v nekritično sprejemanje nekritičnih idej in gesel. Tudi na medicinskem področju je nekaj ljudi, ki bi

najrajši zavrgli ekzaktno raziskavanje in usmerili zdravljenje v nekako »umetnost«, kjer bi odločeval čut. To je kajpa da, ahotno in o ljudeh te vrste ni treba izgubljati besedi Nova medicina, kakor se v poslednjih desetletjih kristalizira čedalje lasneje hoče biti mnogo obsežnejša od prejšnje: dočim so prej zanemarjali duševne sile v človeku, skuša biti sedaj a smotno in pravična božnikovi telesni in duševni plati ter preganja bolezen v vsei božnikovi psihofizični celoti. Slej ko pre, pa bo pri vsakem zdravljenju najpoglavitejša skrb da dobi zdravnik ki poznaj človeški organizem do največje podrobnosti, pravilno diagnozo. Bolezni na ne bo mogoče »občutiti« marveč jo bo moral izslediti in dognati z vsem svojim

znanjem in z vsemi preizkušeniimi pripomočki, ki so mu na razpolago.

Izvajanja dr. Venzmerja so zanimiva tudi za vsakega lajka, zato smo jih prinesli v izvlečku, izpustij smo zgolj nekatere bolj specialne podatke ki ne bi bili umljivi brez daljšega obravnavanja. Zanimiva so tudi zategadelj, ker pričujejo, da se že i v medicini opaža obračun z materialistično-mehančnim svetovnim nazorom ki so nani preveč prisegali prosvetljenci druge polovice 19. stoletja. Tudi v drugih prirodnih vedah je položaj podoben; vsi čutimo, da je spoznanje resnice o svetu in življenju znatno bolj zapleteno nego se zdi pregorečim vernikom kakšne doktrine, naj si bo le-ta znanstvena ali verska.

Jakob Lesnikar

Usoda odpuščenih kaznencev

V 1. letošnji številki »Življenja in sveta« čitam članek o vtisih in izkustvih bivšega saškega pravosodnega ministra dr. Ericha Zeignerja, ki je imel žalostno priliko, poskusiti usodo kaznenca v ječi. Ni dvoma, da je ta mož kot izobraženec in bivša socialno ugledna osebnost preživeljal dobo svojega jetništva na izredno bolesten način, saj je bil pahnen z višine svojega družabnega udeje-tvovanja na dno živlienske usode. Vendar mu je ostalo brez dvoma eno upanje: da bo po dovršeni kazni ostal izven krupohorbe, zakaj kot bivši minisrski predsednik in pravosodni minister je bil skoro gotovo deležen več sočutja in pomjlovanja v človeški družbi, kot kak drug hudodelec.

Obče naziranje o namenu kazni je, dati pravici zadoščenie in napraviti iz obsienca zopet koristnega člana človeške družbe. Moderna kaznilniška vzgoja gre, kakor znano, tudi pri nas v pravcu teh nazorov. Praksa živlienskih okolnosti pa je, žal drugačna. Pogosto se dogaja, da zapušča kaznilnico popolnoma drugačen človek, kot so ga privedli vanjo. Obračunal je z zgrešeno preteklostjo spokornil se za svoj greh in si ustvaril noštene načrte za bodočnost. Tako prerojen stopa v novo življenje,

kjer pa naleti na bridko razočaranje. Pri prvem srečanju z družbo spozna, da družba gleda v niem še vedno zločinca, s katerim je treba občevati s skrajno rezerviranoštio in predsodkom, kar mora v odpuščenem kaznencu vzbuditi podmeno, da mu ljudje ne zaupajo. To je usodepoln občutek, ki dostikrat oddalji bivšega kaznenca od njegovih dobrih sklepov in načrtov, da potem vrača nezaupanje za nezaupanje in zablodi v sovražno razmerje med sehoj in družbo. Možnost ponovnega padca ni daleč.

Sostav kaznilniške vzgoje temelij na brezpogojni zaposlitvi kaznencev. Sostav svobodnega živlienja sili človeka k delu, a prepušča mu svobodno uveljavljanje volje. Ne govorim o ljudeh z zločinskimi nagnjenji, tudi ne o modroslovnih dokazovanjih neizorjnosti zločina v izvestnih psiholoških trenutkih, ali v novelšem času celo o zvezi med zločinom in motnjami žlez. Govorim o docela vsakdanjih primerih, ki se največče dogajajo. Nepohotljivost odpuščenega kaznenca ima dostikrat na vesti haš človeška družba ki odklanja pomoč kaznencem ki se vračajo v svobodo z najboljšo voljo a ne najdelo prilike, da bi jo dokazali.

Kaznenci ki zapuščajo kaznilnico, so največče brez najnujnejših sredstev. V Mariboru obstoij podporno društvo za odpuščene kaznence ki pa lahko izvaja svoj dohodnelni namen zaradi pomanjkanja sredstev le do neke meje. Po navadi nudi društvo odpuščenemu kaznencu le toliko pomoči, da ga odpravi

Iz Maribora in da ne odhaja gol in bos. Dan, dva životari nekako, potem pa mora pogledati za zaslužkom in tu se pričena trnjeva pot, ki zlasti v današnjih težkih razmerah vodi zelo pogosto v obup. Kdor ima svojce, ki mu prikočijo na pomoč, ali kdor razpolaga z lastnim premoženjem, je rešen. Koliko pa jih je, ki nimajo ničesar in nikogar in ki so primorani, da se brez vsega napotijo v svet s trebihom za kruhom. In med temi so tudi družinski očevi, ki lih ob prvem koraku v svobodo sreča skrb za nepreskrbljeno dečo.

Naša javnost pogreša socialnega čuta za te žrtve kakršnihkoli vzrokov, ki so jih privedli do padca. Kljub temu, da se vsakemu izmed nas lahko primeri, da okusi bedno usodo jetništva in še bednejših posledic zločina, je smotrna skrb za kaznence nekaj takega, kar ne more uspešno prodreti v področje družabne dobrodelnosti. Napačno je stališče javnosti do tega vprašanja, češ: če homo skrbeli za odpuščene kaznence, potem ne bo nobenega strahu pred posledicami zločina. Nastane

vprašanje, ali bi bilo v primeru dobrohotne pomoči odpuščenim, poboljšanim kaznencem več povratnikov v kaznilnico, ali tedaj, če ostane tako, kakor je, namreč da se odpuščeni kaznencev brezpozorno bojkotira, ko išče sredstev za pošteno življenje.

V večjih kulturnih državah imajo organizirano akcijo za pomoč odpuščenim kaznencem. Obstojijo dobredelna društva, ki nudijo tem nesrečnežem zaščito in podporo v obliki preskrbovanja služb in posredovanja med poboljšanimi kaznenci in črnogledno javnostjo. To je plemenit in hkrati naičlovekoljubnejši način preprečevanja novih zločinov. Pri nas doslej ni bilo inicijative za to. Ljudstvo z naslado čita kriminalni šund, nima pa umevanja za resnično tragiko žrtev zločina. Obsoja se zločin in zločinec, vzroki pa se navadno hladnokrvno prezrejo.

Moderna znanost se mnogo peča z vprašanjem zločina in kazni. Problem usode odpuščenih kaznencev pa je pri nas še docela nenačrt.

Današnja umetniška priloga

«Razorjeva skupina z Begunjskega vrha» nad Staničevo kočjo pod Triglavom je reproducirana po originalu g. Egona Planinška, ki nam je v predzadnji številki pokazal vrh Triglava z istega hriba. Kakor švicarske planine veličastna panorama, nam kaže od leve proti desni: Sovatno, Križke pode, Stenar z belim Jalovcem v ozadju, Prisojnik in Razor, temno pogorje je pa že začetek masiva Škrlatice.

Ilustracije (lesorezi) na strani 65, in 68. so delo slikarja — grafika E. Justinina.

«ŽIVLJENJE I' SVET» stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtletno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knafljeva ul. 5

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrtletno 8 lit, polletno 16 lit, celoletno 30 lit. — FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVANSKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.